

SOC DOK

- platform for socialpolitisk dokumentation og debat

2. årgang nr. 4 – november/december 2020

Socialpolitisk Forening Hovedstaden - for Sjælland, øerne og Bornholm

Indhold - Ctrl+klik på en overskrift for at komme til artiklen

Fra redaktionen s. 2

Jesper Jespersen: "Det økonomiske Råderum" s. 2

- Efterskrift, 18. oktober 2020 s. 9

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: De borgerlige kamuflerer udbudspolitik som kriseløsninger s. 10

Ydelseskommisionens høring om kontanthjælpssystemets udfordringer s. 11

Preben Etwil: Boganmeldelse: Velfærdssamfundets nødvendighed s. 12

Kirsten Windekilde: 'Arnes pension' er en realitet s. 14

Kirsten Windekilde: Nedslag i debatten om 'Arne'-aftalen – efter at aftalen blev en realitet s. 18

Knud Aarup: Afskaf folkepensionen for de rige! s. 27

Preben Etwil: Lad ikke kun de rige pensionister betale s. 28

Ole Hammerslev og Stine Piilgaard Porner Nielsen: Retshjælpsprojektet: En undersøgelse af borgernes adgang til hjælp og juridisk bistand s. 29

Sus Brodt: Boganmeldelse: Sådan én er jeg jo ikke. - Om at blive sygemeldt, møde systemet og rejse sig igen s. 33

Kirsten Windekilde: Ghetto-gate. Status på udrulningen af ghettoloven

- Nu støtter FN beboerne i Mjølnerparken, som har lagt sag an mod regeringen s. 35

- Ghattolisten for 2020 blev meldt forsinket s. 38

- Men så var ghettolisten alligevel ikke forsinket s. 40

- Socialdemokratiets boligordfører apellerede forgæves om, at boligministeren skulle sætte ghettolisterne på stand-by i 2020 s. 41

Kom til demonstration s. 43

Borgerforslaget om at ophæve loven om nedrivning og salg af almene boliger og afskaf de såkaldte "ghettolister" s. 43

Rådet for Etniske Minoriteter: Anbefalinger til styrkelse af de udsatte boligområder s. 44

Preben Etwil: Boganmeldelse: Muhammad: Før, nu og i fremtiden s. 45

Ole Pedersen: En nisse fuld af løgn s. 47

SOC DOK

- platform for socialpolitisk
dokumentation og debat

Tidsskrift for Socialpolitisk
Forening Hovedstaden

ISSN: 2597-0100

Forretningsudvalg:

Patrick Hansen, formand
Halima El Abassi, næstformand
Kirsten Windekilde, kasserer

Redaktion:

Peter Bundesen, ansv.
Lauge Rasmussen
Kirsten Windekilde
Nina von Hielmcrone

Fra redaktionen

I dette – årets sidste – nummer af SOC DOK forfølger vi flere spor:

I bestræbelserne på at (prøve at) at tyde nogle af de samfundsmæssige fænomener og sammenhænge, som vi støder på i hverdagen, og som giver de fleste af os almindeligt dødelige dybe rynker i panden, har vi bedt Jesper Jespersen fra RUC om at forklare fænomenet 'det økonomiske råderum'.

Råderummet, der som en anden hvid kanin pludselig dukker op af hatten og kan bruges, når det er belejligt for dem, der til enhver tid – siden 2012 - har magten. Men som lige så pludseligt er væk / brugt op / ikke til rådighed til dét formål, når nogle andre foreslår, at man vel kunne trække på lige netop dét til et værdigt formål. Jesper Jespersen gør det godt og grundigt og får ved samme lejlighed sat et par andre tunge emner i spil, som 'arbejdsudbud', 'finansministeriets regnemodeller' og 'det samfundsøkonomiske råderum', så det giver mening.

'Arbejdsudbud' spiller i det hele taget en vigtig rolle i flere af

artiklerne i dette nummer, bl.a. når vi – fra ende til anden – gennemgår 'Arnes pension', som jo blev en realitet her i efteråret, med aftalen indgået mellem S, DF, SF og EL. Men spørgsmålet om finansieringen af den nye ret til tidlig pension er faktisk ikke løst med aftalen, ligesom spørgsmålet om den stadigt stigende pensionsalder er en udfordring, som får større og større folkelig opmærksomhed.

Ole Hammerslev og Stine Piilgaard Poner Nielsen fra SDU fortæller om Retshjælpsprojektet, et igangværende retssociologisk forskningsprojekt, der undersøger borgernes adgang til hjælp og juridisk bistand. Og vi sætter – med en boganmeldelse – et spot på den form for "retshjælp", som stadig flere borgere støtter sig til i mødet med systemet, når de køber sig til bistand fra privatpraktiserende rådgivere.

Vi samler op på en række udeståender i "Ghetto-gate", hvor klager og retssager mod boligselskaber og regering for brud på ligebehandlingsloven, når man i opsigelsen af lejemål lægger vægt på beboernes etnicitet, hober sig op og har fået FN's bevågenhed. Samtidig sidder den socialdemokratiske boligminister alle forslag og tilbud overhørig, om at sætte de brutale sanktioner over for 'hårde ghettoer' i bero og evaluere de resultater, der er opnået med indsatsen i de to år, som er forløbet siden de skærpede ghettokriterier trådte i kraft i 2018. Vi præsenterer de anbefalinger, Rådet for Etniske Minoriteter har udarbejdet, til styrkelse af de udsatte boligområder, og viderebringer invitationen fra Almen Modstand, Næstehjælperne, Amnesty, Center for Dansk-Muslimske Relationer (CEDAR) og Mellempfolkeligt Samvirke til demonstration mod ghettolisten og opfordringen til **NU** at skrive under på borgerforslaget om at ophæve loven om nedrivning og salg af almene boliger og afskaffe ghettolisten. Fristen udløber den 13. december ...

Og for at det hele ikke skal ende alt for sørgeligt, bringer vi den opløftende historie om "En nisse fuld af løgn"!

Rigtig god læselyst, med alle sæsonens hilsner!

"Det økonomiske Råderum"

Af professor (em), dr. scient. adm. Jesper Jespersen, Roskilde Universitet

Skiftende regerings økonomiske politik har været styret af en forestilling om "det økonomiske råderum", som er bestemt af budgetlovens krav om balance på den offentlige sektors strukturelle budgetsaldo. Dette er imidlertid en helt unødvendig begrænsning på den økonomiske politik – især i krisetider. En ansvarlig regering burde i stedet tilrettelægge en aktiv finanspolitik ud fra en beregning af "det samfundsøkonomiske råderum", som udgøres af de mere permanent uudnyttede – eller fejlanvendte – reale ressourcer, som ufrivillig arbejdsløshed, uudnyttet realkapital og et stort overskud på betalingsbalancen. Regeringen har

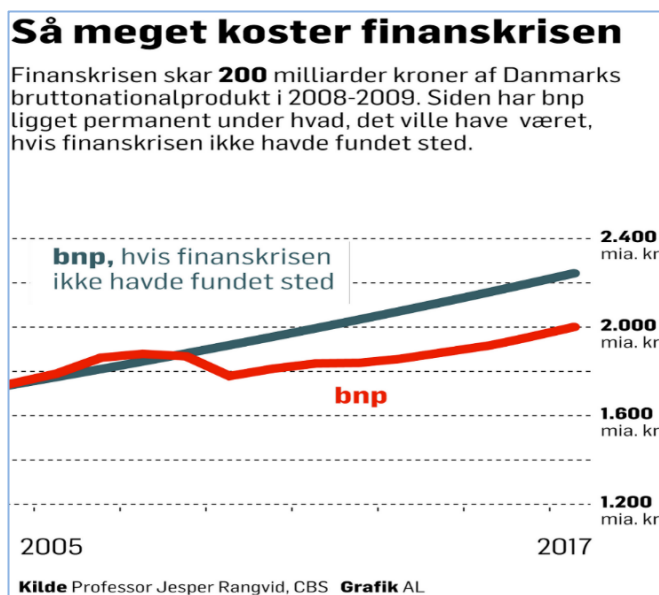
nemlig ikke blot ansvar for at den offentlige sektors økonomi er i balance, men at hele samfundsøkonomien er i balance.

Begrebet "det økonomiske råderum" spiller en afgørende rolle i den økonomisk politiske debat. Hvert år når finansloven for det kommende år fremlægges af regeringen, så henvises der til, at den mulige finans-politik er begrænset af "det økonomiske råderum".

Dette begreb spiller derfor en helt særlig rolle, når den økonomiske politik skal tilrettelægges og besluttet.

Regeringen har sådan set ikke noget valg, idet den i 2012 vedtagne budgetlov eksplicit stiller det krav, at der skal være ligevægt på budgettet for hele den offentlige sektor. Det økonomiske råderum er entydigt defineret i forhold til budgetsaldoen. Et overskud betyder, at regeringen har billedligt talt 'penge i kassen', og derfor et positivt råderum. Omvendt betyder et budgetteret underskud, at staten (og/eller kommunerne) må spare i det kommende år.

Som det vil blive påvist i denne artikel, er ovenstående afgrænsning af det økonomiske råderum til udelukkende at omhandle saldoen på den offentlige sektor budget *samfundsøkonomisk* særdeles uhensigtsmæssigt, idet kravet om balance på budgettet ofte vil efterlade samfundsøkonomien med et stort uudnyttet potentiale i form af høj arbejdsløshed og et (alt for) stort overskud på betalingsbalancen. Forhold som den langvarige stagnation og reducerede økonomiske vækst i kølvandet på finanskrisen klart demonstrerede, se figur 1.

Når f.eks. arbejdsløsheden, siden finanskrisen satte ind i 2008, på intet tidspunkt har været under 150.000 personer og i lange perioder ligget væsentligt højere, skyldes det bl.a., at regeringen i de fleste år har måttet spare for at opnå balance på den offentlige sektors budget, uanset at der i samme periode var et stort og stigende overskud på betalingsbalancen overfor udlandet.

Figur 1

Sekundær kilde:

<https://politiken.dk/oekonomi/art6692431/Vi-kommer-alle-til-at-tabe-p%C3%A5-finanskrisen-resten-af-livet>

Som det vil fremgå af artiklen, så er budgetlovens definition af "det økonomiske råderum" helt unødvendigt begrænsende for at føre en aktiv finanspolitik – navnlig i krisetider. Men for at ændre på dette forhold er det nødvendigt, at regeringen ophæver eller i hvert fald justerer budgetlovens krav om balance på den offentlige sektor strukturelle budgetsaldo. Det kan det danske Folketing, idet det meget restriktive budgetkrav ikke er indeholdt i EU-traktaten. Det er derimod en mellemstatslig aftale, som den socialdemokratisk ledede regering i 2011 indgik med en række EU-lande; men som kan opsiges, uden det berører medlemskabet af EU. For eksempel stod Storbritannien og Tjekkiet uden for aftalen.

Finansministeriets definition af "det økonomiske råderum"

Opgørelsen af "det økonomiske råderum" afhænger i høj grad af, hvorledes det er defineret – og herom er der, som det vil fremgå af denne artikel, ikke enighed blandt fagøkonomer. Men Finansministeriets definition, der ifølge budgetloven skal følges, er ensidigt baseret på den neoklassiske økonomiske ligevægtsteori. Den blev udviklet i 1980'erne og 1990'erne i USA og Storbritannien under indtryk af de ændrede politiske vinde, der fejede herover den vestlige verden; men med rødder helt tilbage til slutningen af det 19. århundrede, se nedenfor. Den grundlæggende antagelse i denne teoribygning er, at den private sektor i en velorganiseret

markedsøkonomi altid af sig selv kan skabe fuld beskæftigelse og samfundsøkonomisk balance. En antagelse, der også ligger bag rådgivningen fra Det økonomiske råds formandskab ('vismændene')¹.

Heraf udledes det, at der for ikke at forstyrre den private sektor bør være ligevægt i den offentlige sektor, hvilket ligger bag kravet om balance på det offentlige budget. Hvoraf det følger, at hvis der er et underskud, så pumpes der penge ud i den private sektor, hvilket bringer forstyrrelse i dennes naturlige tilpasning på arbejdsmarkedet – der risikerer ligefrem at komme til at mangle arbejdskraft. Og omvendt hvis der er et overskud, så opfattes det som penge, der kan sendes tilbage til den private sektor – heraf navnet det finanspolitiske råderum.

Problemet med Finansministeriets definition på "det økonomiske råderum" er, at fokus udelukkende lægges på den offentlige sektors budget: uanset, at den private sektor kun i modellen – men ikke i virkeligheden – er så selvoprettende. 'Fuld beskæftigelse' er et begreb, der desværre enten skal søges i historiebøgerne, perioden fra 1950-1973, eller i neoliberale utopier, herunder Finansministeriets model.

Men der rystes ikke på hånden i Finansministeriet ved fortolkningen af budgetloven. Der anlægges en ren husholdningsøkonomisk analogi på den offentlige sektors økonomi. Som beskrevet ovenfor antages det i modelberegningen, at udviklingen i de kommende år vil sikre, at arbejdsløsheden forsvinder af sig selv, fordi "udbud af arbejdskraft skaber sin egen efterspørgsel". I takt med at arbejdsløsheden forsvinder – i modellen – blev det negative økonomiske råderum, der var en konsekvens af finanskrisen, reduceret gennem offentlige besparelser. Dette lykkedes i årene op til 2018 gennem vedvarende 'grønthøster' besparelser, der holdt den offentlige sektor i en spændetrøje; men som også viste sig at være opskriften på, at samfundsøkonomien herved fastholdes i en forlænget stagnation og høj arbejdsløshed.

Hvis ikke corona-krisen var kommet på tværs her i 2020, så ville Finansministeriets regnemodel have set ganske optimistisk på fremtiden, når der endelig efter 12 år var skabt balance på de offentlige budgetter; men til en pris af 150.000 arbejdsløse. For i modellen antages det, at dansk økonomi i de kommende år ville være vokset med ca. 1½ % om året, hvilket får skatteindtægterne til at vokse tilsvarende. Så hvis bare væksten i de offentlige udgifter, med afsæt i budgetlovens stramme udgiftslofter, holdes under 1 %, så etableres der – i modellen – et overskud, dvs. positivt råderum, på budgettet. Hvis væksten i de offentlige udgifter ligefrem nulstilles, som den forrige regering havde planer om, så bliver råderummet – i modellen – endnu større, op mod 30 mia. kr.

Men så kom Corona-krisen på tværs. Arbejdsløsheden bevægede sig op mod 200.000 personer og et nyt budgetunderskud opstod. Men Finansministeriets regnemodel er som nævnt konstrueret således, at når det danske samfund er kommet fri af corona'en, hvilket antages at ske i løbet af dette efterår, så vil økonomien allerede i 2022 være tilbage på vækstsporet, se Finansministeriet, 2020².

For at sikre en sådan hurtig tilbagevenden til vækstsporet, er der dog blevet bevilget en såkaldt 'krigskasse', der har skabt et nyt underskud på det offentlige budget.³ Det betyder, at der er allerede – i modellen – er blevet taget forskud på fremtidens økonomiske råderum, OG DERFOR MÅ DER SPARES PÅ FINANSLOVEN I DE EFTERFØLGENDE ÅR, SÅ DER KAN VÆRE BALANCEN I 2025, siger finansministeren med ført hånd. Dette indebærer en betydelig risiko for, at forløbet efter finanskrisen, som vist i figur 1, vil gentage sig i form af en længere stagnationsperiode – da Finansministeriets model tilsyneladende intet har lært!

¹ F.eks. udtalte den daværende overvismand og lærebogsforfatter, professor Hans Jørgen Whitta-Jacobsen i et interview med Information (5. januar 2011), at den antagelse står centralt i [økonomernes] tankegang, at hvis blot man kan få flere til at tilbyde deres arbejdskraft, vil der også opstå job til dem. »Det er et synspunkt, der dominerer den offentlige debat,« og han fortsatte, »men det er også fordi, det er så ukontroversielt. Det dominerer jo også den offentlige debat, at vand fryser ved nul grader.«

² »Efter tilbagegang i BNP i 1. og 2. kvartal synes der igen at være fremgang i dansk økonomi. Det er forventningen, at et skønnet fald i BNP på 4,5 pct. i år vil blive afløst af en stigning på 4,2 pct. næste år.», pressemeddelelse fra Finansministeriet, 31. august 2020

³ »Genopretningen hjælpes på vej af omfattende stimulusinitiativer» (*ibid*)

Den faglige uenighed er stor

De finansministerielle regneregler, som beskrevet ovenfor, er et spejlbillede af den neoklassiske økonomiske teori, som bl.a. budgetloven hviler på. En teori, hvor den private sektor er selvregulerende, og den økonomiske udvikling derfor antages at være så stabil, at der kan gennemføres meningsfulde beregninger 30-40 år ud i fremtiden. Herved ses der bort fra den betydelige usikkerhed, der ikke mindst i krisetider nødvendigvis må omgærde sådanne modelberegninger, hvorved de let bliver mere vild- end vejledende, se bl.a. Enhedslisten: *Den politiske regnemaskine*, 2018

Dette burde i virkeligheden være standardpensum for enhver samfundsøkonom; for det er ikke nogen ny erkendelse. Allerede i 1930'erne konkluderede den britiske økonom John Maynard Keynes (1883-1946), makroøkonomiens fader, at *'about the future we simply don't know!'*. Hvis den fundamentale usikkerhed med hensyn til at beregne den økonomiske udvikling i fremtiden accepteres, så burde den økonomiske rådgivning i stedet tage afsæt i den aktuelle situation og de mest presserende samfundsøkonomiske ubalancer med fokus på de nærmeste år.

Men Keynes synes at være gået i glemmebogen – måske aldrig læst – i Finansministeriet. Her er afsættet for disse modelberegninger langt ud i fremtiden den neoklassiske ideal markedsmode, der har sin teoretiske oprindelse tilbage ved århundredskiftet – altså forrige århundredskifte – udviklet af den franske økonom Léon Walras (1834-1910). Netop fordi det er en såkaldt generel marked- og ligevægtsmodel, går Finansministeriet galt i byen ved fremskrivninger blot få år ud i fremtiden. For modellen er bygget over en skabelon, hvori det som nævnt er antaget a priori, at "udbud (af arbejdskraft) altid skaber sin egen efterspørgsel", hvilket oversat til almindeligt dansk betyder, at "fuld beskæftigelse kommer af sig selv, hvis blot arbejdsmarkedet er tilstrækkeligt fleksibelt og velfærdsstaten tilsvarende beskeden" – med inspiration fra amerikanske lærebøger.

Keynes var således mere ydmyg med hensyn til, hvad der overhovedet kan siges om den samfundsøkonomiske udvikling blot få år ud i fremtiden. Han var primært optaget af de samfundsøkonomiske ubalancer, hvortil han især henregnede arbejdsløshed, fordeling af indkomst og formuer, samt de reale investeringer, der ydermere ikke kunne analyseres isoleret fra den offentlige sektor. Midt i 1930'ernes økonomiske krise gav han den amerikanske præsident Franklin D. Roosevelt det råd "Look after unemployment and the budget will look after itself".

Det samfundsøkonomiske råderum

Budgetloven lægger en unødvendig og teoretisk ikke særligt velbegrundet restriktion på beregningen af det økonomiske råderum, når det afgrænses til blot at bygge på en vurdering af saldoen på den offentlige sektors budget. For regeringen har jo ansvaret for, at HELE samfundsøkonomien er i balance. Her er det vigtigt også at inddrage arbejdsmarkedet og betalingsbalancen over for udlandet. Arbejdsløshed er spild af både menneskelige og økonomiske ressourcer. En tabt arbejdstime kommer aldrig igen. Og praksis har vist, at arbejdsløshed bestemt ikke forsvinder af sig selv – snarere tværtimod har den en tendens til at bide sig fast, jo længere den varer i form af langtidsledighed. Som allerede Keynes redegjorde for i sit hovedværk fra 1936⁴, så skaber udbud af arbejdskraft altså ikke automatisk sin egen efterspørgsel. Hvor skulle efterspørgslen komme fra? Personer der går ledige har en meget ringe, om overhovedet, købekraft. Det var naturligvis i endnu mere udpræget grad tilfældet i 1930'erne; men gælder også i dag – ikke mindst for dem, der falder ud af dagpenge-systemet.

Netop fordi den private sektor IKKE er self-adjusting, har en ansvarlig regering en forpligtelse til via den økonomiske politik at etablere en modvægt til de ubalancer, der igennem mere end 100 år har vist sig at være et tilbagevendende fænomen, uanset hvor velfungerende markedøkonomien i øvrigt er.

Og hvorfor nu det? I en velorganiseret markedøkonomi med privat ejendomsret og indbyrdes konkurrence vil der være en tilskyndelse for virksomhederne til konstant at øge produktiviteten, for herigennem at mindske omkostningerne og forbedre konkurrenceevnen. Gør virksomhederne ikke det, så er der en risiko for at de sakter agter ud både nationalt og internationalt. Så alene på grund af konkurrencepresset og dermed forøgelsen af arbejdsproduktiviteten, øges udbudskapaciteten år for år – i gennemsnit små 2 % om året. Det spørgsmål, som Keynes derfor stillede, var, hvorledes sikres det, at købekraften og dermed efterspørgslen følger med den stigende produktivitet? For halter efterspørgslen bagefter, så kan de ekstra varer (og tjenester) jo ikke sælges og virksomhederne må indskrænke antallet af ansatte. Men der er ingen automatik, der sikrer,

⁴ Keynes, John Maynard: *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936

at købekraften hos lønmodtagerne og dermed efterspørgslen efter produktionen stiger i tandem med produktiviteten. Det er den neoklassiske økonomiske teoris fundamentale fejltagelse, jfr. The General Theory (GT), kap. 1!

Baggrunden herfor er det ofte oversete forhold, at i takt med at økonomien vokser, så øges uligheden, hvilket får den private opsparing til at stige. Problemet med øget opsparing, siger Keynes med rette, er, at den dermed forbundne købekraft i første omgang strander enten i banksystemet eller/og i stigende grad i pensionskasserne, der ikke umiddelbart omsætter disse indskud i efterspørgsel efter produktion endsige indenlandske reale investeringer – snarere i finansielle aktiver, eksisterende ejendomme og udenlandske aktier.

Neoklassikerne begår den fejl at antage, at al privat opsparing via den finansielle sektor bliver benyttet til finansiering af reale (dvs. producerede) investeringer; men sådan spiller klaveret ikke i en moderne monetær produktionsøkonomi (læs især GT, kap. 12). Alt for megen privat opsparing bliver hængende som finansielle 'investeringer' i aktier, eksisterende boliger, 'gamle' statsobligationer og andre IKKE i perioden producerede aktiver, hvilket betyder, at der ikke skabes en til opsparingen matchende produktion (og beskæftigelse).

Vedvarende arbejdsløshed kan således i den (post-)keynesianske makroøkonomiske teori forklares ved bl.a. finansiell **overopsparing** i den private sektor. Den politik-anbefaling, som denne erkendelse naturligt leder frem til, er således, at her kan regeringen gøre en markant forskel, hvis den gennem sin økonomiske politik forsøger at aktivere denne private overopsparing. Hvis det lykkes, så bliver efterspørgslen efter producerede varer og tjenester forøget. Det burde derfor være en selvfølge, at regeringen gennem en såkaldt *demand management policy* har mulighed for at sikre den ønskede balance mellem udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet. Men, og det er en vigtig tilføjelse, regeringen kan også gennem sit valg af politik-instrument styre, hvilke dele af samfundsøkonomien, der især skal styrkes: forbrug, (grønne) investeringer eller betalingsbalance. Her står de finans-, penge-, og valutakurspolitiske instrumenter til rådighed for en politisk suveræn stat med egen valuta, centralbank og som ikke har begrænset sig selv gennem en restriktiv budgetlov.

Det samfundsøkonomiske råderum er bestemt af arbejdsløshed og betalingsbalancen

I dette samfundsøkonomiske/keynesianske perspektiv bestemmes det samfundsøkonomiske råderum således ikke af saldoen på den offentlige sektors budget. Tværtimod, det er blot et regnskabsmæssigt spejlbillede af over- (og i få tilfælde under-)opsparing i den private sektor, se Jespersen, 2019.

Det samfundsøkonomiske råderum består derimod af de mere permanent uudnyttede (eller fejlanvendte) reale ressourcer. Det vil sige ufrivillig arbejdsløshed, uudnyttede entreprenørmaskiner og et (stort) overskud på betalingsbalancens løbende poster over for udlandet. De afspejler det indenlandske produktions-potentiale, der år for år går til spilde ved at stå ubenyttede hen eller blive eksporteret til udlandet.

Det er baggrunden for, at det samfundsøkonomiske råderum rent faktisk er blevet forøget som en konsekvens af den siden finanskrisen øgede private overopsparing (tilbageholdenhed i forbruget, i kombination med mindskede private investeringer) og dermed arbejdsløshed, som corona-epidemien har forøget yderligere. Vi oplever i disse måneder noget, der minder om en gentagelse af finanskrisen. Her steg arbejdsløsheden stejlt bl.a. i Danmark frem til 2010 på grund af et fald i beskæftigelsen på ca. 200.000 personer. Denne tilstand forblev fastlåst i adskillige år på grund af en tilsvarende lavkonjunktur i de øvrige EU-lande i kombination med en permanent forøgelse af den private opsparing ikke mindst som en konsekvens af de stigende indbetalinger til arbejdsmarkedspensioner mv.

Arbejdsløsheden begyndte først at falde fra 2014 og fremefter, bl.a. fordi Den europæiske Centralbank (ECB) endelig lagde sin rentepolitik 180-grader om i et forsøg på at stimulere de private reale investeringer, og derigennem at reducere den private overopsparing. Men effekten heraf blev modvirket af kravet om gen-etablering af den offentlige sektors budgetbalance i EU-landene. Så selv da beskæftigelsen toppede i 2019 – 10 år efter finanskrisens udbrud – var arbejdsløsheden herhjemme ca. det dobbelte af niveauet i 2008, alt ialt på omkring 150.000 personer. Et tal der i øvrigt er vokset med mere end 30.000 personer siden marts 2020 – uanset de omfattende hjælpepakker.

Det forhold, som regeringen således skal forholde sig til, er, at arbejdsløsheden er væsentligt højere end for blot et ½ år siden – uden udsigt til at det forhold vil ændre sig, tværtimod. Om noget vil den snarere stige yderligere igennem efteråret, på grund af dystre udlandskonjunkturer. Der er med andre ord betydelige ledige reale ressourcer i samfundsøkonomien, som det burde være regeringens primære forpligtelse at sikre en

meningsfuld beskæftigelse i stedet for fortsat lediggang, når nu efterspørgslen fra den private sektor og udlandet svigter. En arbejdsløshed, der ikke forsvinder af sig selv. Denne forpligtelse burde for så vidt påhvile enhver regering uanset politisk farve: arbejdsløshed er spild af menneskelige ressourcer og demoraliserende for de personer, det går ud over.

Set i dette perspektiv er den (post-)keynesianske makroøkonomiske teori hverken forankret til højre eller venstre i det politiske spekter i dets ambition om at forklare den samfundsmæssige virkelighed⁵. De (parti-)politiske forskelle kan komme til udtryk i, hvorledes de ledige ressourcer ønskes bragt i anvendelse. Keynes' fortrukne politik var lav rente, der skulle stimulere de private reale investeringer og samtidig gøre den offentlige låntagning så billig som mulig. Keynes nærede ikke den illusion, at den private overopsparing ville forsvinde og slet ikke, når fremtiden er usikker,

og velfærdsstaten – den gang – stort set ikke eksisterende. Derfor ville et budgetunderskud – navnlig til finansiering af offentlige investeringer – være nødvendigt. Men denne gældsstiftelse burde ikke virke skræmmende på offentligheden, for sigtet var primært at 'aktivere' den passive (eller overforsigtige) private opsparing i banker og livsforsikringsselskaber. Alternativet til disse offentlige investeringer ville være større arbejdsløshed og et mindre reelt kapitalapparat i den offentlige sektor (skoler, plejehjem, almene boliger, jernbaner etc. etc.). Et alternativ, der i hvert fald ikke tjente almenvellet (the common good); men heller ikke Keynes' liberale vælgere, der i så fald forgæves ville søge efter arbejde.

Det var dog en tankegang, som havde svært ved at vinde fodfæste i de ledende økonomiske og politiske kredse i Storbritannien, hvor arbejdsløsheden forblev høj helt frem til krigsudbruddet i 1939. Derimod havde den medvind i USA (og i Tyskland og Italien). Præsident F.D. Roosevelt lancerede med betydelig succes sit 'New Deal' investerings- (og velfærds-)program allerede i 1933. Sigtet var at igangsætte betydelige offentlige investeringer primært i udbygning af infrastrukturen og desuden yde hjælpepakker både til de arbejdsløse og det betrængte landbrug.

Hvor skulle pengene hertil komme fra? Det havde Roosevelt svært ved at forklare, for Keynes' *General Theory* var endnu ikke skrevet færdig. Men offentlige investeringer har – og havde i endnu højere grad den gang – en betydelig afledt effekt på hele samfundsøkonomien, såkaldt multiplikatoreffekt; for skattesatserne var lave og importen beskeden. En effekt der blev forstærket af, at den fortrukne statslige finansieringskilde var told på importerede varer, som udlandet var med til at finansiere. USA oplevede efterfølgende en periode med ubrudt vækst igennem 40 år. Når det så er sagt, så bestod finansieringen af de offentlige investeringer og efterfølgende af den militære oprustning i en stærkt stigende statsgæld finansieret ved salg af obligationer til den private sektor til en rente, der delvist var bestemt af Federal Reserve System (den amerikanske Centralbank) og derfor relativt lav.

Den 'grønne' omstilling er mulig

Det samfundsøkonomiske råderum er således i dag både nationalt og internationalt større end hidtil antaget. Det burde ligesom i 1930'erne kalde på øgede offentlige (og private) investeringer i en bæredygtig fremtid. Det er baggrunden for, at der med et solidt teoretisk grundlag i USA i dag efterlyses en 'Green New Deal' og på europæisk niveau en 'European Green Deal'.

For de lande, der har deres egen valuta, skulle dette politiske mål være uproblematisk at realisere. For det første fordi der er ledige ressourcer i økonomien, og dernæst fordi finansieringen i hvert fald delvist kan sikres gennem et (betydeligt) overskud på betalingsbalancen, som det bl.a. gør sig gældende i dansk økonomi. Her fosser pengene billedligt talt ind (og hober sig – igen billedligt talt - op i Nationalbankens kælder), og i stedet for at købe udenlandske aktiver kunne 'grønne investeringer' sættes i værk nationalt.

⁵ Det er også værd at erindre at John Maynard Keynes det meste af sit voksne liv var medlem af det liberale parti i Storbritannien. For som han bemærkede, jo bedre jeg (Keynes) forstår den samfundsøkonomiske dynamik, desto bedre kan jeg rådgive enhver regering.

Dernæst kan staten aktivere den passive private opsparing ved at sælge statsobligationer med lang løbetid og en realrente, der i dag er tæt på nul (eller måske ligefrem negativ). Det vil sige, at der ingen real-økonomiske byrde – for næste generation – er forbundet med statslig låneoptagelse. Hvis denne situation skulle ændre sig, kunne den danske stat, netop fordi kronen er bevaret som landets egen suveræne valuta, forøge sin låntagning i Nationalbanken.

Så længe renteniveauet er så lavt – primært begrundet i den private sektors overopsparing og de mange ledige ressourcer, er valget mellem statsobligationer og monetær finansiering uden større betydning. Den dag, hvor arbejdsløsheden skulle nærme sig et strukturelt minimum, må staten dog ændre sin finansiering, hvis der fortsat er brug for store 'grønne investeringer'. I den situation må beskatningen forøges, så der frigøres ressourcer fra anden produktion. Denne beskatning kunne som noget helt naturligt bestå i en øget CO₂-afgift, der samtidig ville ændre befolkningens økonomiske adfærd i en mere bæredygtig retning. Ikke mindst det sidste argument taler ydermere for, at CO₂-afgiften allerede i dag blev forøget. I så fald kunne det ekstra provenu i første omgang benyttes til at lempe anden beskatning eller udbetales som en grøn check til familier med små indkomster og eventuelt som tilskud til virksomheder og husholdninger, der ønskede at investere 'grønt'.

Jamen, vil det ikke forøge budgetunderskud og statsgæld? Formentlig er svaret ja, og hvad så, når modstykket er en privat overopsparing, der ellers ville ligge ubenyttet hen? Alternativt kunne det lovgivningsmæssigt forlanges at en del af pensionskassernes formuer skulle investeres 'grønt'. I hvert fald den del, der består af udskudt skat, der på et senere tidspunkt alligevel skal indbetales til statskassen. Et af dansk økonomis paradokser er netop, at staten har en stor nettoformue; men den er bundet i form af udskudt skat i bl.a. arbejdsmarkedspensioner og ATP og er på ikke mindre end 2.000 mia. kr. Men heller ikke denne finansieringskilde indgår i Finansministeriets regnemodel, endsige regneprincipper, så også her stiller budgetloven sig hindrende for opnåelse af en bedre samfundsøkonomisk balance!

Afslutning

I denne artikel er der blevet argumenteret for, at analysen af det samfundsøkonomiske råderum og de dertil knyttede økonomisk politiske muligheder burde forgå ved brug af en realistisk makroøkonomisk teori og model med fokus på de reale ubalancer, hvor navnlig arbejdsløshed, ledige real kapital, miljøbelastning og klima kunne stå i centrum.

Finansministeriet har baseret sin hidtidige makroøkonomiske rådgivning på neoklassisk husholdningsøkonomisk teori med et overdrevent fokus på budgetbalance i den offentlige sektor. Denne rådgivning er oprindeligt blevet udfordret af finanskrisen og den langstrakte efterfølgende stagnation. Problemstillingen er blevet aktualiseret af corona-krisens historisk store dyk i BNP. Men allerede ved fremlæggelsen af finansloven for 2021 blev det synspunkt fremført, at der ifølge budgetloven må sikres strukturel balance på de offentlige budgetter frem mod 2025. Dette indebærer, at en række af regeringens ønskede velfærdsreformer og klimainvesteringer vil blive udskudt eller ligefrem lagt i mølposer med den argumentation, at det er der ikke råd til!

Hvis regeringen derimod vovede at suspendere budgetloven og bede Finansministeriet om at benytte en realistisk samfundsøkonomisk model, så ville vejen være banet for en økonomisk politik, der sætter fokus på reduktion af ledigheden, øget velfærd og fremrykning af grønne investeringer. Disse politiske initiativer ville ydermere understøtte hinanden, og herigennem sikre en bedre samfundsøkonomisk balance til gavn for alle i dag og i fremtiden!

En politik, der vel bedst kan karakteriseres som en win-win-win strategi.

Anvendt litteratur:

Enhedslisten: *Den politiske regnemaskine*, Christiansborg, 2018, <https://enhedslisten.dk/den-politiske-regnemaskine>

Finansministeriet: *Økonomisk Redegørelse, august 2020*, <https://fm.dk/udgivelser/2020/august/oekonomisk-redegoerelse-august-2020/>

Keynes, John Maynard: *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936

Jespersen, Jesper: *I Koronaens skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget!*, Kritisk Debat, august 2020⁶, <http://kritiskdebat.dk/wp-content/uploads/2020/08/KD-15.-aug.-2020-PDF.pdf>

⁶ Nogle afsnit i nærværende artikel har tidligere været offentliggjort i Kritisk Debat, august 2020

Jespersen, Jesper: *Vækstøkonomi på Vildspor*, Forlaget Jensen & Dalgaard, 2019,
<https://jensenogdalgaard.dk/shop/non-fiktion/326-jd.html>

Jespersen Jesper: *Finansministeriets økonomiske råderum: luftkastel eller realitet?* i P. Linde (red.), *Symposium i anvendt statistik*, Forlag, NFA – Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø 2018, s. 219-26.
<https://forskning.ruc.dk/da/publications/finansministeriets-%C3%B8konomiske-r%C3%A5derum-luftkastel-eller-realitet>

Efterskrift, 18. oktober 2020

Et lille, men vigtigt skridt – CO2-prisen

Som beskrevet ovenfor er der mange problemer med Finansministeriets regnemodel – listen er lang, hvis modellen skal bringes i bedre overensstemmelse med virkeligheden.

Det har finansministeren heldigvis nu delvist erkendt – på klima-området – og taget aktion herpå. De økonomiske beregninger skal i fremtiden tage afsæt i den vedtagne politik.

F.eks. i den 70 % reduktion af CO2-udledningen, som Folketinget har besluttet tilbage i 2019. Det gør reduktion af CO2-udledning mere rentabel og vil derfor få virksomheder og husholdninger til at ændre adfærd. Ikke desto mindre fortsatte Finansministeriet med sine modelberegninger, som om intet var hændt: at CO2-prisen i fremtiden ville forblive på det hidtil lave niveau.

Det fik omsider Nicolaj Wammen til, efter et samråd i Folketinget, at give Finansministeriet ordre til at ændre beregningerne – på dette område.

Men det løser kun en flig af problemerne med Finansministeriets regnemodel. Så længe det fastholdes, at et øget udbud af arbejdskraft af sig selv fører til en tilsvarende stigning i beskæftigelsen, så bliver Folketinget vildledt. Et kig ud ad vinduet eller i arbejdsløshedsstatistikken ville fortælle en anden historie. Antallet af registrerede ledige har på intet tidspunkt siden finanskrisen, altså i mere end 10 år, ligget under 150.000 personer, når folk rent faktisk bliver spurgt om deres arbejdssituation.

Og lige netop på grund af den fortsatte arbejdsløshed er modelberegningen af prisen på 'Arnes pension' blevet alt for høj. Finansministeriet antager, at 'Arnes pension' vil føre til et fald i arbejdsudbuddet – og dermed i beskæftigelsen – på ca. 10.000 personer, hvilket i modellen får udgiften til at stige markant.

Men hvorfor skulle beskæftigelsen falde, når 'Arne' går på pension? Hans job vil da blive overtaget af en person fra arbejdsløsheds køen. I så fald er der ingen nettoudgift for statskassen. Tværtimod, hvis 'Arnes' afløser er på dagpenge.

Men regnemodellen er på dette punkt både blind og døv – i hvert fald indtil Nicolaj Wammen, forhåbentlig, endnu en gang træder i karakter.

Finansministeriets model må ikke forblive en 'stat i staten', hvorom der knap nok kan diskuteres. Finans-

ministeriets regnemodel bør i stedet underkastes et egentligt hovedeftersyn, så den bringes up-to-date med hensyn til økonomisk teori, den økonomiske virkelighed og den vedtagne økonomiske politik.

For økonomi er ikke en eksakt videnskab!

Jesper Jespersen

De borgerlige kamuflerer udbudspolitik som kriseløsninger

AE-Rådet: Man kan ikke bruge en lav efterspørgsel efter arbejdskraft som begrundelse for at øge udbuddet af arbejdskraft.

Af direktør Lars Andersen og senioranalytiker Jon Nielsen - <https://www.ae.dk/>

Både Venstre og Konservative sælger deres finanslovsforslag på antallet af "arbejdspladser", de vil skabe for at bringe Danmark ud af krisen. Går man forslagene efter i sømmene, er der dog ikke tale om krisepolitik, men om gammeldags udbudspolitik, som ikke hjælper i kriser.

"Vi har tabt tusindvis af arbejdspladser", siger Søren Pape (K) i en kampagnevideo og fortsætter: "Dem skal vi have skabt et job til. Danmark er i krise." Videoen handler om De Konservatives nye finanslovsforslag, som skal "skabe flere job i Danmark" med den begrundelse, at corona-krisen har sænket beskæftigelsen.

Venstre sælger deres nye finanslovsudspil med en lignende parole: "Mange danskere har fra den ene dag til den anden mistet arbejdet. Der er brug for initiativer, der sætter gang i beskæftigelsen og skaber vækst."

Men det, der trækker læsset i de to partiers finanslovsforslag, er ikke tiltag, der bringer Danmark ud af krisen. Det er tværtimod skattelettelser i toppen og forringelser af overførslerne i bunden.

Øget udbud af arbejdskraft på langt sigt er ikke krisetiltag

Dermed sælger de to partier nogle politikker, der øger udbuddet af arbejdskraft på langt sigt, som om det er krisetiltag, der stimulerer efterspørgslen efter arbejdskraft her og nu.

Hvis der er én grundlæggende lærdom om økonomi, der er vigtig at forstå, så er det, at økonomien er drevet af efterspørgslen på kort sigt og af udbuddet på langt sigt.

Hvis man vil bekæmpe en økonomisk krise her og nu, skal man få arbejdsgiverne til at efterspørge mere arbejdskraft. Det kan man gøre ved at sætte gang i de offentlige investeringer og øge vores forbrugsløst.

Hvis man derimod vil øge antallet af arbejdspladser på langt sigt, handler det om at få folk til at stille mere arbejdskraft til rådighed på arbejdsmarkedet. Det er primært den vej, Venstre og Konservative går med forslag om at afskaffe efterlønnen (K) og importere udenlandsk arbejdskraft (V og K).

Det skaber ikke jobåbninger til dem, der har mistet jobbet under krisen. Det får derimod flere ud på arbejdsmarkedet, som der skal skabes jobåbninger til.

Det handler om at øge efterspørgslen på kort sigt

Nogle af de to partiers forslag kan have en stimulerende effekt på efterspørgslen. Men der er også nogle af deres forslag til at øge arbejdsudbuddet, som direkte kan forværre krisen. Det gælder for eksempel deres forslag om at forringe kontanthjælpen og De Konservatives plan om at afskaffe den grønne check og sænke dagpengene for dimittender. De tiltag vil reducere det private forbrug.

Den slags politikker hjælper ikke Danmark ud af krisen. Den ansvarlige vej ud af krisen består derimod af politikker, der her og nu skaber jobåbninger for de ledige og gør det lettere for virksomhederne at afsætte deres varer. Samtidig skal vi forhindre, at de ledige går ned med flaget og bliver fanget i langtidsledighed.

Venstre og Konservative kamuflerer med andre ord udbudspolitikker som krisepolitik. Der er selvfølgelig også andre grunde til, at de borgerlige partier ønsker at sænke skatterne og forringe vilkårene for de ledige. Men at sælge det som god krisepolitik er falsk varebetegnelse.

Ydelseskommisionens høring om kontanthjælpssystemets udfordringer

Ydelseskommisionen havde inviteret centrale aktører til høring den 28. august 2020 for at høre deres perspektiv på udfordringer og dilemmaer i det eksisterende kontanthjælpssystem og høre hvilke hensyn det er vigtigt at have fokus på i et nyt system.

Ydelseskommisionen, der er nedsat af S-regeringen i december 2019, har fået et år til at gentænke kontanthjælpssystemet og finde en afløser for kontanthjælpsloftet.

Forkvinde i Rådet for Etniske Minoriteter, Halima El Abassi, REM's forkvinde, deltog i høringen for at bidrage med integrationsmæssige perspektiver på ydelsessystemet.

På høringen var der en lang række oplæg fra interesseorganisationer, forskere m.fl., hvor flere organisationer blandt andet påpegede, at rådighedsbeløb på kontanthjælp ikke altid dækker hverken familiernes eller de enliges behov, og at det derfor ikke er muligt på selvforsørgelses- og hjemrejseydelse at forsørge sig selv og sine, sådan som man efter grundloven skal kunne.

Formand for Rådet for Socialt Udsatte, Vibe Klarup, pointerede i sit oplæg, at fattigdom giver håbløshed, ikke motivation.

Direktør for Børns Vilkår, Rasmus Kjeldahl, holdt et oplæg, hvor hovedpointen var, at en opvækst i fattigdom på den korte bane giver et dårligere børneliv, på grund af konkrete afsavn såsom madpakke og skoletaske, at det er socialt stigmatiserende for barnet og har sammenhæng med mange former for psykisk mistrivsel. På den lange bane giver det et ringere børneliv, som igen giver dårligere muligheder i livet, som for eksempel lavere lønninger, kortere uddannelse, lavere karakterer og svagere tilknytning til arbejdsmarkedet.

Borgmester i Greve Kommune, Pernille Beckmann (V), fortalte at kommunen har succes med at få borgere på kontanthjælp videre i uddannelse og beskæftigelse, og at sagsbehandlerne i denne sammenhæng har stor betydning, idet borgerens jobchancer reduceres med 22 pct. for hvert sagsbehandlerskifte. Greve Kommune har endvidere erfaret, at det, der virker bedst i forhold til at borgere kommer ind på arbejdsmarkedet, er samtidige, kombinerede indsatser, hvor den jobrettede indsats indgår i samspil med andre indsatser. Tålmodighed og sagsbehandlerressourcer er imidlertid helt centralt, fordi det tager lang tid og menneskelige ressourcer at flytte borgere fra ydelse til uddannelse og beskæftigelse, men at det på sigt giver de berørte borgere og deres børn et bedre liv – og også en bedre kommunal økonomi.

Ved den afsluttende del af høringen var der mulighed for at indgå i dialog med medlemmerne af Ydelseskommisionen. Halima El Abassi benyttede lejligheden til understrege, at selvforsørgelses- og hjemrejseydelsen samt overgangsydelsen (tidligere integrationsydelsen) har en negativ effekt på integrationen.

En undersøgelse fra Institut for Menneskerettigheder (IMR) fra den 11. oktober 2018: "Familier på integrationsydelse" viser, at familier på integrationsydelse lider materielle såvel som sociale afsavn. I nogle familier er der tale om helt basale afsavn i form af f.eks. for lidt mad eller tøj. Herudover oplever familierne udfordringer i forhold til at dække udgifter til bl.a. transport, skoleudstyr og medicin. Familiernes økonomi medfører endvidere problemer i forhold til familiernes boligforhold. Der ses også en sammenhæng mellem økonomisk fattigdom og social eksklusion. Undersøgelsen viser, at familierne forsøger at tilpasse sig de lave ydelser ved at begrænse deres udgifter på en række måder. Herudover optager nogle familier lån og køber ting på kredit. Flere familier supplerer indkomsten gennem deres store børns erhvervsarbejde. I nogle tilfælde har børnenes arbejde et sådant omfang, at det går ud over deres skolegang. – Se Adam Johansens omtale af IMR's undersøgelse i SOC DOK nr. 2/1. årgang, s. 25-27: *Eksistensminimum*.

Samstemmende med IMR anbefalede Halima El Abassi:

- At man sikrer et eksistensminimum for børnefamilier på integrationsydelse.
- At der indføres et retskrav på tilskud til nødvendige udgifter til sygebehandling, medicin mv. for personer på integrationsydelse.
- At man sørger for, at der er tilstrækkeligt billige permanente boliger, som kan anvises til familier med lave indkomster, og at udviklingen på området følges.

Flere organisationer bakkede op om Halima El Abassis pointer, og både Røde Kors og Red Barnet berettede om afsavn hos familier på integrationsydelse.

Rockwool-fonden bekræftede, at integrationsydelsen hævede beskæftigelsesprocenten for mænd fra 10 til 13 pct. og derved øgede arbejdsudbuddet en smule, men at den ikke har haft nogen betydning overhovedet for kvindernes beskæftigelse.

Direktør i Mødrehjælpen [navn] påpegede, at familier på integrationsydelse, som de ser i deres rådgivning, er en dybt forgældet målgruppe.

Ydelseskommisionen noterede pointerne og erklærede, at man vil gå videre med deltagernes input.

Bog anmeldelse

Velfærdssamfundets nødvendighed

Økonomiprofessor Bent Greve fra Roskilde Universitet har skrevet en lille og pædagogisk fremragende bog om det danske velfærdssamfunds svagheder og styrker. Bogen tegner et veldokumenteret billede af den danske velfærdsstats udvikling fra årtusindeskiftet og til i dag. Bogen er dog skrevet før corona-krisens udbrud, og har dermed af gode grunde ikke en analyse af de velfærdspolitiske kæmpeudfordringer, som denne udvikling har ført med sig.

Af Preben Etwil, cand.oecon., fhv. kontorchef i Danmarks Statistik, formand for Frivilligcenter Rudersdal

Bogen er bygget op omkring syv mindre kapitler, der på en relativ let forståelig måde gør rede for velfærdsstatens tilstand og udfordringer. En af bogens store fortjenester er, at den både punkterer og bekræfter en række myter om den danske velfærdsstat. Den punkterer bl.a. myten om, at der skulle være sket massive nedskæringer i den offentlige service, men at den til gengæld bekræfter myten om, at den relative fattigdom er steget i de senere år.

Bogen har en god og oversigtlig statistisk gennemgang af udgiftsudviklingen af den offentlige sektor siden årtusindeskiftet. Det offentlige forbrug er steget, om end med en aftagende vækstrate fra omkring 2010. Et knæk i udviklingen, der med rette eller urette har fået folk til at føle eller fornemme, at der har været tale om et direkte fald i den offentlige serviceproduktion. Når væksten aftager eller forventningerne er uindfriet, bliver det oplevet af store befolkningsgrupper som et direkte fald. Dette har imidlertid ikke kunnet blive bekræftet af statistikkerne.

Anderledes forholder det sig med de offentlige indkomstoverførsler til husholdningerne. Her kan der konstateres egentlige fald i nogle af ydelseskategorierne – fx på kontanthjælps- og dagpengeområdet. På ældreområdet har der været to modgående tendenser. På den ene side er udgiftspresset faldet pga. det, der kaldes sundere alderdom – vi lever længere og sundere, men på den anden side er flere ældre ”rykket op i” de ældre aldersklasser, der erfaringsmæssigt er dyrere og dyrere for de offentlige kasser.

Bent Greve skriver, at danske seniorer generelt har fået det bedre i de senere år især pga. sundere alderdom og stigende arbejdsmarkedspensioner.

Dette faktum har i offentligheden skygget over, at der stadig er en stor gruppe ældre pensionister, der har så små indkomster, at det bringer dem under en relativ fattigdomsgrænse.

Disse folkepensionister kunne for en stor dels vedkommende blive bragt ud af deres relative fattigdom, hvis politikerne havde mod og mandshjerte til at hæve ældrechecken med ca. 10.500 kr. om året.

Bent Greve har beregnet sig frem til, at det brutto vil koste staten omkring 2,6 mia. kr. ekstra årligt, men da beløbet er skattepligtigt og visse boligydelse vil kunne reduceres, vil de samlede statslige nettoudgifter være

i omegnen af 1,5 mia. kr. årligt. Dertil skal lægges, at beløbet langsomt men sikkert vil blive reduceret, da flere folkepensionister i fremtiden kommer med deres egen pensionsopsparing.

Et par kapitler i bogen er helliget den relative fattigdom, der notorisk er steget siden årtusindeskiftet. Ikke at forstå på den måde, at man har kunnet se, at folk nødvendigvis er blevet materielt fattigere, men at indkomst-udviklingen i det øvrige samfund er løbet fra lavindkomstgrupperne. De har dermed ikke fået del i den velstandsudvikling, som resten af samfundet har oplevet: *Danmark er samlet blevet skævere og mere ulige som konsekvens af ændringer i skattesystemet og en langsommere stigning i overførselsindkomster end i indkomster generelt. Dermed er det ikke blot udviklingen på arbejdsmarkedet med større forskelle mellem højt- og lavtlønnede, som har medført større ulighed i dag end ved begyndelsen af dette århundrede, det er i høj grad også politisk besluttede ændringer i det danske velfærdssystem* (p. 77).

Et af problemerne med at finde nogle politisk holdbare løsninger på de opståede fordelingspolitiske problemer, er i Bent Greves optik det forhold, at de sociale ydelser meget ofte er flettet ind i et yderst kompliceret og svært gennemskueligt netværk af sociale sikringsordninger. Tilbage står dog, at den generøsitet, der måske tidligere var mere udtalt, er blevet kraftigt udhulet i de senere år: *Velfærdssystemet i Danmark er i dag på mange områder meget kompliceret. Det skyldes dels, at der er forskellige formål bag de enkelte ydelser, dels at der, ofte implicit, indgår en række overvejelser om, hvad og hvor meget personer på overførselsindkomst skal have fra det offentlige. Den historiske diskussion om værdig og uværdig trængende spiller stadig en rolle. Tendensen er gået i retning af retsbestemte ydelser* (p. 93).

Bent Greve nævner en lang række sociale områder, hvor det offentlige aktivt kan gå ind og reducere den relative fattigdom. Ovenfor er nævnt ældreområdet, men også inden for familiepolitikken kan der findes områder, der kunne forbedres – fx familieydelse, fjernelse af kontanthjælpsloft og integrationsydelse for at nævne nogle. Til gengæld afviser han, at alle utopisters universalmiddel mod alle sociale og økonomiske dårligheder – borgerløn – er en farbar politisk vej. Den er både for dyr og alt for upræcis til formålet. Han undlader dog at nævne, at den også er usolidarisk over for dem, der skal være med til at finansiere velfærdssamfundet. Bent Greve mener faktisk, at man både har ret og pligt til enten at arbejde eller uddanne sig, hvis man er i stand til det.

Forslag til bekæmpelse af den relative fattigdom står stærkt i Bent Greves bog. Det gør det, da al erfaring viser, at relativ fattigdom spiller negativt ind på en række sociale-, sundheds-, beskæftigelsesmæssige og uddannelsespolitiske områder: *Fattigdom er ikke kun af økonomisk karakter. Fattigdom påvirker livsmuligheder, ikke kun i opvæksten men også senere i livet* (p. 131).

Bent Greve har et nuanceret forhold til den teknologiske udvikling og dets muligheder. På den ene side er der ingen tvivl om, at ny teknologi reducerer efterspørgslen efter arbejdskraft, men på den anden side er teknologien også med til, at der opstår en masse nye jobmuligheder. Problemet er, hvordan man får flyttet arbejdskraft fra en nedadgående sektor over i en opadgående sektor. Her er løsningen først og fremmest, at den offentlige sektor er med til at understøtte transformationen, ved at der er tilstrækkelig med økonomisk støtte til at opretholde en indkomst, som man kan leve af, og at der er tilstrækkeligt med muligheder for efteruddannelse, så man kan indtræde i de nye jobfunktioner. Teknologien kan også på sigt danne grundlag for en så tilstrækkelig stor produktion, at en generel arbejdstidsnedsættelse bliver en realistisk mulighed: *Dertil kommer, at selvom det at arbejde på fuld tid er den bedste garanti for ikke at leve i fattigdom, vil det være ønskeligt, om parterne på arbejdsmarkedet finder muligheder for dem, hvis job eksempelvis overtages af robotter, så de må gå ned i tid. Mindre end fuld tid er i øvrigt også en vej til at sikre, at flere kan blive længere på arbejdsmarkedet* (p. 151).

Bent Greves lille bog danner et udmærket grundlag for at kunne diskutere en række velfærdspolitiske problemstillinger i dagens Danmark. Den fremdrager væsentlig information til at kunne diskutere velfærdssamfundets nødvendighed på et fagligt grundlag.

Bogen kan derfor anbefales til enhver, der vil sætte sig ind i velfærdssamfundets mekanisme og udfordringer.

Bent Greve: Velfærdssamfundet. Enkelt, retfærdigt og effektivt? Hans Reitzels Forlag 2020

'Arnes pension' er en realitet

Siden Socialdemokratiet overtog regeringsmagten i 2019 har SOC DOK – startende med Per H. Jensens og Fritz von Nordheims artikel 'Differentieret pensionsalder?' i nr. 4/1. årgang – dækket overvejelserne om, problemerne ved og tilblivelsen af 'Arnes pension'. Nu er den en realitet. Den 18. november fremsatte beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard lovforslaget – L 104 – om ret til tidlig pension.

I to artikler gennemgår vi hovedpunkterne i den politiske aftale, der ligger til grund for lovforslaget, herunder nye elementer i forhold til regeringens oprindelige udspil, og folder de aspekter ud, som efterfølgende har udløst den mest kritiske debat om aftalen⁷.

L 104 er sat på Folketingets dagsorden til 1. behandling den 1. december⁸. Ved 1. behandlingen vil det formentlig vise sig, om regeringen med forslaget har taget højde for noget af kritikken – eller ikke.

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Men allerførst forhistorien, fortalt af Henrik Sass

Den 24. august i år skrev Henrik Sass til sine gamle kampfæller i Socialdemokratiet: ***I har et historisk ansvar – tag det på jer.*** Sass, der nu er adm. direktør for brancheforeningen for kapitalfonde i Danmark, opfordrede bl.a. Socialdemokratiet til sikre, at aftalen om tidlig pension blev en bred aftale:

En aftale man kan stole på fra befolkningen, arbejdsmarkedets parter, pensionsselskaber etc. Det vil være maksimalt skadeligt for Danmark, hvis man fra valg til valg sætter politisk usikkerhed om folks pension og arbejdsliv.

I et kort historisk tilbageblik beskrev han det politiske forløb, der har placeret "et historisk ansvar" hos Socialdemokratiet:

I 2005 vandt Helle Thorning-Schmidt en urafstemning om formandsvalget i Socialdemokratiet. I valgkampen havde hun modigt slået på, at hun ønskede en reform af efterlønnen. Af den grund, syntes det, indkaldte Fogh-regeringen til forhandlinger, og Helle betroede Mogens Lykketoft og mig opgaven som forhandlere på vegne af den socialdemokratiske folketingsgruppe. ...

Alle vores tal viste, at langt den overvejende andel af folk, som brugte efterlønnen, netop var dem, som havde startet meget tidligt på arbejdsmarkedet og havde haft de hårdeste jobs.

For Socialdemokratiet var det særskilt relevant, at en eventuel aftale skulle have et sted, der ikke kunne ende i et scenarie, hvor man igen kunne beskyldes for løftebrud, som man havde haft en rædsom oplevelse med ovenpå valget i 1998. Som bekendt måtte statsminister Nyrup rykke ud med en undskyldning, men sindene lod sig aldrig helt formilde hos de tidligere kernevælgere.

For at forstå vreden i det faglige bagland over efterlønsforringelser skal man forstå, hvad der historisk står på spil for den erhvervsfaglige og ufaglærte del af arbejdsmarkedet. Hvis man går tilbage til 1978/79, hvor efterlønnen blev vedtaget, var forholdene for mandlige faglærte arbejdere, at de kunne forvente at blive cirka 71 år gamle - folkepensionsalderen var på 67 år. Det var en udbredt anekdotisk antagelse i skurvognene, at det var en dårlig idé at gå på pension, for "så faldt man bare hen og døde hurtigt".

Med indførslen af efterlønnen fik den danske arbejder muligheden for en tredje alder – et privilegie som kun havde været andre samfundsgrupper forundt. Med værdighed, og uden at blive social klient, kunne man nu få nogle restleveår, hvor man var sikret en hæderlig indkomst og med rette kunne pege på, at man havde gjort sit daglige slid i mange år og havde fortjent at leve bedre de sidste leveår.

⁷ Læs aftalen her: <https://bm.dk/media/15057/aftaletekst-tidlig-pension.pdf>

⁸ Læs lovforslag L104 her: <https://www.ft.dk/samling/20201/lovforslag/l104/index.htm>

Det er den helt grundlæggende følelse af frihed og fremskridt for de dårligst lønnede, som de føler man tramper på, når man fjerner, gør nar af eller på anden måde spotter den ordening, der for mange har været et lystårn i en ellers kedelig og slidsom hverdag.

Omvendt var der for mange i offentligheden, og på borgerlig/liberalistisk side et indtryk af, at efterlønnen var alt for generøs, og at en uhindret fremtidig tilgang til efterlønnen ville dræne statens finanser i et urimeligt omfang, fordi folk faktisk blev sundere og levede længere. Forsørgerbyrden hos de resterende på arbejdsmarkedet ville ganske enkelt blive for tung og uretfærdig. ...

Det blev et bredt forlig, og vi præsenterede det som en historisk aftale. Og det var det også - volumen af de milliarder af kroner, der blev genoprettet, kan stadig imponere, når man måler de samlede reformer af arbejdsudbud op. Velfærdsforliget 2006 står for 85 procent af forbedringen.

I 2011 afskaffede et borgerligt flertal så reelt efterlønnen. De opsagde forliget og gik til valg herpå. Som bekendt kunne Socialdemokratiet og SF ikke samle flertal for at tilbagerulle forringelser, og man valgte at gå i regering med Radikale. ...⁹

Og, kan man tilføje, på et regeringsgrundlag, som i 2011-15 var dikteret af Radikale Venstres blå økonomiske politik, med Bjarne Corydon som finansminister – den ultimative Blå Bjarne!

Men nu handler det om Arne – ikke Bjarne

I 2019 gik Socialdemokratiet så til valg på at sikre Danmarks Arne’r en ret til at trække sig tidligt tilbage fra et langt og hårdt arbejdsliv. Og siden regeringsovertagelsen i juni 2019 har det været Mette Frederikssens højst prioriterede mål.

Efter – i foråret 2020 – at have landet en reform af udligningssystemet, trods et (selvforskyldt) knudret forhandlingsforløb, og samtidig med håndteringen af den fuldstændig uforudsete corona-epidemi, indgik regeringen den 10. oktober en aftale med SF, Enhedslisten og Dansk Folkeparti om ret til tidlig pension¹⁰. Fra 1. januar 2022 giver aftalen mennesker med de længste – og ofte hårdeste – arbejdsliv ret til at trække sig tidligere tilbage. Faktisk både Arne’r og Anne’r!

Fra starten i 2022 ventes ca. 41.000 at få ret til tidlig pension. 8 ud af 10 af dem er ufaglærte eller faglærte. Det skønnes, at ca. 24.000 vil benytte retten, og at 25 % af dem vil komme fra beskæftigelse, mens resten vil komme fra efterløn og andre overførselsindkomster.

Aftalens hovedpunkter

Retten til tidlig pension er baseret på objektive kriterier og tager udgangspunkt i den enkeltes antal år på arbejdsmarkedet: Har man som 61-årig været 44 år på arbejdsmarkedet, får man ret til at trække sig tilbage 3 år før folkepensionen, mens 43 og 42 år giver ret til, at man kan gå fra 2 eller 1 år før folkepensionen. Retten gælder både lønarbejdere og selvstændige.

Ud over beskæftigelse – hvad enten der er tale om lønarbejdere eller selvstændige – tæller også perioder med bl.a.

- arbejdsløshedsdagpenge,
- sygedagpenge,
- barselsorlov,
- støttet beskæftigelse, løntilskud eller ledighedsydelse,
- deltidsarbejde,
- værnepligt/militærnægter, og
- obligatorisk praktik med enten elevløn eller SU.

⁹ Altinget 24.8.2020, på <https://www.altinget.dk/christiansborg/artikel/henrik-sass-om-arne-forhandlinger-i-har-et-historisk-ansvar-tag-det-paa-jer>

¹⁰ som note 7

På den måde bliver man ikke afskåret fra tidlig pension, hvis man f.eks. har arbejdet på deltid i mange år, været arbejdsleds, endda af flere omgange, eller har været i praktik under uddannelse som f.eks. pædagoger, sygeplejersker og SOSU-hjælper og -assistenter – uanset om man fik løn eller SU under praktikken.

Partierne bag aftalen ønsker således – bl.a. – at understøtte, at der reelt er lige adgang til tidlig pension for kvinder og mænd. Deltidsbeskæftigelse er derfor sidestillet med fuldtid for personer over 18 år i opgørelsen af ens tid på arbejdsmarkedet. – I praksis vil dette særligt komme kvinder til gavn, idet kvinder oftere er på deltid end mænd, bl.a. som HK'er, SOSU-hjælper og -assistent, sygeplejerske og pædagog.

Aftalepartierne ønsker tillige, at perioder med uddannelse senere i livet skal kunne tælle med i opgørelsen af den enkeltes tid på arbejdsmarkedet. Det betyder, at perioder fra man er fyldt 40 år, hvor man har været under uddannelse i det ordinære uddannelsessystem, vil indgå i opgørelsen af anciennitet. Det skal tilgodeses dem, der skifter spor i deres arbejdsliv eller påbegynder omskoling til andre brancher eller job.

Incl. forbedring af seniorpensionsordningen

Partierne bag aftalen vil også styrke seniorpensionsordningen ved at lempe kravet til en persons arbejdsevne, så at alle med en arbejdsevne på 18 timer ugl. eller mindre kan få seniorpension.

Seniorpensionen, som trådte i kraft den 1. januar 2020, er som bekendt en visiteret helbredsbeholdning tilbage- trækningsordning, der kan tilkendes i op til 6 år før folkepensionsalderen under den forudsætning, at ansøgerens arbejdsevne – i forhold til seneste job – er på 15 timer eller mindre. Ordningen blev i maj 2019 aftalt mellem VLAK-regeringen, DF og Radikale Venstre, som politisk modtræk, da Socialdemokratiet i februar 2019 havde præsenteret sine oprindelige 7 principper for en rettighedsbaseret tidligere folkepension.¹¹

For at flere nedslidte kan blive visiteret til seniorpensionsordningen, er aftalepartierne bag 'Arnes pension' enige om at lempe betingelsen for nedsat arbejdsevne fra 15 til de 18 timer ugl. – altså faktisk halvtids- beskæftigelse.

En sådan ændring af seniorpensionsordningen vil kræve opbakning fra forligskredsen bag seniorpensions- aftalen, som – foruden Dansk Folkeparti – består af Venstre, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Radikale Venstre. Får aftalen ikke denne opbakning, er partierne bag 'Arnes pension' enige om at opgive seniorpensionsforliget!

Økonomien i aftalen i øvrigt

Aftalepartierne er enige om, at en ny ret til tidlig pension skal være fuldt finansieret. Men corona-krisen har sat meget dybe spor i den danske økonomi. Derfor er aftalepartierne enige om, at udgifterne til tidlig pension i 2021 og 2022 hovedsagligt finansieres ved at trække på det økonomiske råderum. (I 2021 vil der f.eks. være udgifter til etablering af ordningen i ATP, som skal administrere retten til tidlig pension, og til sagsbehandling af de første ansøgninger, så at udbetaling kan ske pr. 1. januar 2022.)

Fra 2023 skal aftalen finansieres dels af den finansielle sektor, i form af blandt andet et "samfundsbidrag", der udmøntes som en ny, særlig selskabsskat på finanssektorens overskud.

Dels finansieres aftalen ved omprioritering af midler, afsat i seniorpensionsaftalen, samt af ændringer – nytænkning – af den kommunale beskæftigelsesindsats.

Nytænkning af den kommunale beskæftigelsesindsats

Partierne bag aftalen skriver at de er enige om, at det er vigtigt med en stærk beskæftigelsesindsats, som understøtter at flest mulige ledige kommer i arbejde.

Omdrejningspunktet for den aktive beskæftigelsesindsats er jobcentrene, fremgår det af aftalen, men *jobcentrene er ramt af for meget bureaukrati, og for mange ledige får ikke den individuelle hjælp, som de har behov for i jobcentret.* Det ønsker aftalepartierne at forbedre.

De opregner, at der sidste år – i 2019 – blev brugt næsten 13 mia. på den aktive beskæftigelsesindsats, hvilket dækker udgifter til både jobcentrenes drift og aktiveringstilbud. Aftalepartierne er enige om, at der er et

¹¹ Se også Jensen Per H. & von Nordheim, Fritz.: Differentieret pensionsalder? I SOC DOC nr. 4, 1. årgang, oktober 2019, s. 3-14, på www.socdok.dk

potentiale for at reformere den kommunale beskæftigelsesindsats, så at de årlige udgifter til beskæftigelsesindsatsen kan reduceres med op til 1,1 mia. kr.

Dette skal, fremgår det af aftalen, understøttes af *en nytænkning af beskæftigelsesindsatsen, så at jobcentrene bruger ressourcerne dér, hvor de har størst effekt og kommer flest ledige til gavn.*

Arbejdsudbud

Aftalepartierne skønner at retten til tidlig pension vil reducere arbejdsudbuddet¹² med 5.000 personer i 2022, stigende – og varigt – til ca. 9.800 personer i 2025.

Dette er en lille ændring fra Socialdemokratiets oprindelige udspil, hvor skønnet var, at 6.000 personer i 2022 ville gå på tidlig pension direkte fra beskæftigelse, og at tallet fra 2025 og frem ville være 10.000 personer.

Den stadigt stigende pensionsalder

Det fremgår af aftalen, at partierne bag har *noteret sig, at der pågår en legitim diskussion af, om der skal være en grænse for den fremtidige pensionsalder.*

Pensionskommissionen ('*Kommission om tilbagetrækning og nedslidning*') blev nedsat i august 2020 med Jørn Neergaard Larsen, tidl. beskæftigelsesminister i V-regeringen fra juni 2015 – november 2016, som formand.

Som led i kommissoriet skal kommissionen bl.a. 'afdække virkningerne af en lempeligere levetidsindeksering, så folkepensionsalderen stiger i et langsommere tempo for årgange, som går på pension fra 2040'. Kommissionen skal afslutte sit arbejde med afrapportering til regeringen og forligspartierne bag aftalen om seniorpension senest i 1. kvartal 2022.

I august 2020 udpegede S-regeringen Jørn Neergaard Larsen, tidligere beskæftigelsesminister i V-regeringen 2011-13, til formand for kommissionen. Den 22. november offentliggjorde Beskæftigelsesministeriet så de øvrige medlemmer, som er Laila Mortensen, formand i Forsikring & Pension samt adm. direktør i Industriens Pension, Dorrit Vanglo, adm. direktør LD Fonde, Hans Jørgen Whitta-Jacobsen, prof. i økonomi ved Københavns Universitet, Lars Andersen, direktør i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

I lyset af dette mener aftalepartierne, at det kan være relevant at se på de langsigtede virkninger af princippet om levetidsindeksering samt konsekvenser af, at pensionsalderen fastfrys, jf. Pensionskommissionens kommissorium.

Andre aftaleinitiativer

I aftalen er der også fokus på – fremadrettet – at styrke arbejdsmiljøet. Det hedder konkret i aftalen: *Det gode arbejdsmiljø skabes på den enkelte arbejdsplads og i det daglige arbejde. Det er også her, at rammerne sættes for, at medarbejderne ikke bliver nedslidte eller syge af deres arbejde. Der er derfor vigtigt, at der på de enkelte arbejdspladser – og i samarbejde mellem ansatte og ledelse - arbejdes systematisk med at forebygge sygefravær og nedslidning.* – Aftalepartierne ønsker således at styrke arbejdsmiljøet og den forebyggende indsats for de grupper i den offentlige sektor, som er mest udsatte for psykiske belastninger i arbejdet.

Aftalepartierne har samtidig fokus på, at viden om *de økonomiske effekter af investeringer i arbejdsmiljø* kan bidrage til at forbedre arbejdsmiljøet på danske arbejdspladser. De definerer hermed et behov for at etablere et nyt forskningsmiljø i form af en arbejdsmiljø-økonomisk forskningsenhed på Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA). Den nye forskningsenhed skal producere forskning, som tilvejebringer et *evidensbaseret beslutningsgrundlag for fremtidige investeringer i arbejdsmiljøindsatser på henholdsvis policy-, branche- og virksomhedsniveau.*

Implementering af aftalen

Ifølge aftalen skal regeringen fremsætte lovforslaget med henblik på, at aftalen kan træde i kraft i 2021, så at de første personer kan gå på tidlig pension i januar 2022. – Som nævnt indledningsvis er lovforslag L104 sat på Folketingets dagsorden den 1. december 2020 til 1. behandling.

¹² Se også Bundesen, Peter: Hvad blev der af de 277.650 flere i arbejdsudbuddet? I SOC DOK nr. 3, 1. årgang, juni 2019, p. 5-9, på www.socdok.dk

Nedslag i debatten om 'Arne'-aftalen – efter at aftalen blev en realitet

Artiklen kommenterer debatten om centrale elementer i 'Arne-aftalen', sådan som den har udspillet sig i medierne, og konfronterer den undervejs med parternes tidligere udtalelser om andre forlig, som aftalen støtter sig på.

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Men allerførst Altingets evaluering af forløbet

Aftalepartierne, dvs. S, SF, EL og DF, har tydeligt "omfavnet" den kritik af Socialdemokratiets udspil, som flere af de faglige organisationer rejste, da regeringen midt i august fremlagde sit forslag – især dem, som organiserer typiske kvindefag, bl.a. FOA, Dansk Sygeplejeråd og BUPL.

I en analyse på Altinget den 12. oktober vurderede magasinredaktør Esben Schjørring, at socialdemokraterne med 'Arne-aftalen' siger tak for sidst til de borgerlige og de radikale for efterlønsreformen:

Det er en total sejr for Mette Frederiksen som statsminister, fordi hun har selv lagt personlig politisk kapital i, at 'Arne' skulle gennemføres, og selvfølgelig også for regeringen som helhed. ... Samtidig er det lykkedes at sige tak for sidst til de borgerlige og de radikale for efterlønsreformen, som blev lavet med Radikale og Dansk Folkeparti tilbage i 2011, og gjorde, at Helle Thorning Schmidt-regeringen var lammet på det spørgsmål. Nu er det så lykkedes at hive DF over i en aftale om 'Arne', og det gør, at de borgerlige får utroligt svært ved at rulle det tilbage. Så man vinder selv, og man tilføjer også de borgerlige et nederlag.

Hvilken betydning har det haft i dansk politik, at S og DF side om side talte om pension?

Opfølgende spurgte Altingets interviewer, hvad dét øjeblik for 3 ½ år siden har betydet i dansk politik, hvor Mette Frederiksen og Kristian Thulesen Dahl stod side om side i Cirkusbygningen for at tale om pension?

Det var 3F, der havde arrangeret det ... Det blev ligesom et symbol på, hvor enige de to parter var. Og det, der foregik til det møde, var en gensidig blåstempling: Mette Frederiksen blåstemplede på en vis måde Kristian Thulesen Dahl og DF's velfærds politik, mens de blåstemplede Mette Frederiksens udlændingepolitik. De var ligesom en ny akse i dansk politik.

Og det, der skete sidenhen, da man i januar 2019 spillede ud med 'Arne', der viste det sig så, at der var enormt mange DF-vælgere, der – netop fordi Kristian Thulesen Dahl havde garanteret Mette Frederiksens udlændingepolitiske linje – var klar til at løbe over til hende, fordi hun nu kom med det her forslag, som helt tydeligt har haft en utroligt stor tiltrækningsværdi for helt klassiske DF-vælgere, som er ældre og som tilhører en eller anden form for dansk arbejderklasse".

foto: Altinget

Var det uden tvivl Mette Frederiksen, der vandt mest på det arrangement?

Altinget: Kan man sige, at det uden tvivl var Mette Frederiksen, der vandt mest på det arrangement?

Ja, 100 procent, svarede Esben Schjørring. Og nu kroner hun ligesom den dér sejr ved at gå ud og levere på det løfte, der flyttede de mange, mange tusinde vælgere væk fra Dansk Folkeparti og som derigennem satte en bom i vejen for borgerlige aspirationer om at blive en regeringsførende blok igen. ...

... Derfor er Socialdemokratiet nu lykkedes med at få en velfærds kant til de borgerlige. I perioden fra 2015 til 2019 prøvede Venstre hele tiden at finde et udlændingepolitisk forslag, som socialdemokraterne ikke kunne være med til – sådan at man kunne sige, at de stadig er svage på udlændingepolitikken.

Nu er det lykkedes for socialdemokraterne at finde et stykke velfærds politik, som de borgerlige ikke vil slutte op om. Derfor kan Socialdemokratiet til næste valg stille sig op og sige, at "hvis I gerne vil passe på denne ordning, vi har lavet med 'Arne', så skal I stemme på os, for de borgerlige vil tage den fra jer igen". Vi er tilbage til situationen før 00'erne, hvor den helt centrale politiske kampplads var velfærd kontra skattelettelser. Det er en kamp, som Socialdemokratiet plejer at vinde.¹³

Meget interessant perspektiv!

Forhåbentlig bidrager det også til, at forligskredsen bag seniorpensionsaftalen vil være med til den forbedring af seniorpensionen, som partierne bag 'Arne-aftalen' er enige om at finansiere. Men det bliver ikke let ...

Debatten om afbureaukratisering og nytænkning af beskæftigelsesindsatsen

Der står næsten intet i aftalen om, hvordan besparelsen skal realiseres, ud over at *jobcentrene er ramt af for meget bureaukrati, og for mange ledige får ikke den individuelle hjælp, som de har behov for i jobcentret* – hvilket aftalepartierne ønsker at forbedre, og altså samtidig spare 300 mio. kr. i 2022, 750 mio. kr. 2023 og en årlig besparelse på 1,1 mia. kr. fra 2024 og frem inden for jobcentrenes samlede indsatsområde. – 1,1 mia. kr. er næsten 10 % af kommunernes årlige omkostninger på beskæftigelsesområdet.

Det fremgår ikke, om 'jobcentrenes samlede indsatsområde' dækker over såvel aktiveringsindsatsen – hvilket vil sige de borgerrettede tilbud – som jobcentrenes administration – hvilket reelt vil sige personalet.

KL og kommunerne vurderer sparepotentialet forskelligt

Uklarheden om, hvad der forstås ved 'jobcentrenes samlede indsatsområde', har sat sit præg på debatten: Thomas Kastrup-Larsen (S), der er formand for KL's Arbejdsmarkeds- og Borgerserviceudvalg, skriver i en mail til Information, at aftaleteksten er *upræcis* i forhold til, hvordan midlerne præcis skal findes. *Men fra KL's side vil vi lægge vægt på, at det sker via afbureaukratisering, som afskaffer de meget rigide regler i beskæftigelsesindsatsen. Vi har i årevis gjort opmærksom på, at detailstyring står i vejen for, at vi kan udføre en indsats, som tager udgangspunkt i den enkelte borger og medarbejdernes høje faglighed og sunde fornuft. Vi skal kunne prioritere ressourcerne på de grupper, hvor en indsats gør størst forskel.¹⁴*

Jens Ive (V), der er borgmester i Rudersdal Kommune, siger at det vil ramme hans kommunes beskæftigelsesindsats hårdt, hvis finansieringen sker ved reduktion af kommunens bloktilskud, der fordeles efter indbyggertal: *Det er jo tågesnak at sige, at det kan lade sig gøre. Blot fordi at vi faktisk har meget få arbejdsløse, så skriger det jo til himlen at sige, at vi så bare kan tage det på administrationen. Det kan jo netop ikke lade sig gøre hos os. Det kommer til alvorligt at gå ud over beskæftigelsesindsatsen.¹⁵*

Modsat Jens Ive siger Odsherred Kommunes borgmester, Thomas Adelskov (S), at *Vi skal foretage nogle forandringer i beskæftigelsessystemet, som betyder, at vi kan lave effektiviseringer. Jeg er helt overbevist om, at der er masser af potentiale for at finde besparelser på jobcentret. Der bliver på jobcentret lavet rigtig meget arbejde, som mest af alt bunder i nogle formkrav fra ministeriet og styrelser.*

Han erkender, at det kan blive nødvendigt med afskedigelser: *Det er klart, at hvis vi ikke skal bruge så mange medarbejdere til at udfylde statistikker og diverse kontroller, så vil der på sigt være færre medarbejdere i jobcentret.¹⁶*

Arbejdsmarkedsforskere er enige om at advare politikerne

Arbejdsmarkedsforskere advarer politikerne, f.eks. Iben Bolvig, der er seniorforsker i VIVE med fokus på beskæftigelsesområdet. Hun mener, at der er et besparelspotentiale på jobcentrene, men at det ikke er så simpelt, som det ofte gøres til: *Der skal en del mindre borgerkontakt til, for at man rigtig kan spare noget. Nogle analyser viser, at hyppig kontakt er vigtig for nogle borgere. For andre er det unødvendigt, og her kan spares noget.¹⁷*

¹³ Altinget 12.10.2020, på <https://www.altinget.dk/artikel/analyse-arne-aftalen-er-et-tak-for-sidst-til-de-borgerlige>

¹⁴ Information 12.10.2020: Jobcentrene skal finansiere en stor del af Arne-aftalen. Men det er uvist hvordan: <http://socdok.dk/Bilag/Jobcentrene.pdf>

¹⁵ NB-Nyt 21.10.2020: Arne-pension: Kommuner skal spare op til 40 procent af ansatte på jobcentre.

¹⁶ NB-Nyt 27.10.2020: Kommune: Ikke noget problem at spare på jobcenter.

¹⁷ som note 14

Thomas Bredgaard, professor og arbejdsmarkedsforsker ved Aalborg Universitet (AAU), Center for Arbejdsmarkedsforskning, er anderledes klar i mælet: *I min optik er det fuldstændig tåbeligt at spare på jobcentre og den aktive beskæftigelsesindsats, når vi står midt i den værste ledighedskrise i nyere tid*, siger han til netmediet A4 Arbejdsliv, og advarer om, at spareøvelsen kan ende med at gå ud over landets svageste kontanthjælpsmodtagere: *Hvis man ender med at lave det her som brede grønthøsterbesparelser, så vil kommunerne logisk koncentrere sig om de ledige, der er lette at få i job. For det er der, indsatsen er billigst og besparelsen størst*.¹⁸

Professor Flemming Larsen, der er kollega med Thomas Bredgaards på AAU's Center for Arbejdsmarkedsforskning, siger uddybende, at det ikke bliver nogen let opgave at skære så markant på jobcentrenes økonomi: *En milliard om året er mange penge. Det kommunale beskæftigelsessystem er meget tungt, fordi der er så mange lovgivningskrav*, siger han til Information. Men spørgsmålet er, om staten kan gøre det på en bedre, mere effektiv måde, end ved generelle besparelser.

Der er flere berettigede årsager til, at jobcentre er blevet en "politisk prygelknabe", siger Flemming Larsen. *Men der er også en tendens til at undervurdere den opgave, de løser. De seneste tyve år er socialpolitikken i høj grad rykket ind på jobcentre. Det er ikke nødvendigvis en dårlig idé, men betyder, at gruppen af borgere, som er tilknyttet jobcentre, er blevet en noget anden. Flere har andre udfordringer end 'bare' at være ledige, og det gør indsatsen mere ressourcetung.*

Dansk Socialrådgiverforening er enig – med både KL og forskerne

Det samme perspektiv har Mads Bilstrups, der er formand for Dansk Socialrådgiverforening med ca. 4000 medlemmer ansat i landets jobcentre. De vil uvægerlig blive berørt af ethvert bud om afbureaukratisering og nytænkning, forenkling og digitalisering af jobcentrenes indsats – og besparelser. Til KL's netmedie DK.Social siger han: *Der foregår rigtig meget bureaukrati og rigtig mange procesforløb, som er dikteret af både lovgivning, bekendtgørelser og regler ude i de enkelte kommuner. Meget af det her bureaukrati og administration kunne man meget fint skære i og så sige, at vi hellere skal bruge tiden, økonomien og kræfterne på, at de borgere, der enten er sygemeldte eller ledige, kan få den rette hjælp.*

Han frygter, at besparelserne kan ramme både borgere og medarbejdere på jobcentre, hvis pengene skal findes ved at skære i medarbejderstaben.¹⁹

Hvordan det kommer til at se ud, er endnu uvist. Men partierne bag aftalen om ret til tidlig pension har forpligtet sig til at finde besparelsen. I 2021 vil de mødes for at aftale *den konkrete udmøntning*.

Der skal et bredt politisk samarbejde til at realisere finansieringen af 'Arnes pension'

Udmøntningen af besparelser på landets jobcentre kræver imidlertid, at man blandt andre får Det Konservative Folkeparti (K) med, fordi partiet er en del af det oprindelige forlig om jobcentre.

Og det vil K ikke.

Hvis vi skal være med til at finansiere noget, så vil vi også være med til at bestemme, hvad pengene skal bruges til. Og vi har andre ønsker til, hvad den besparelse, man kan lave på jobcentre, skal anvendes til, end at bruge dem på Arne-pension. Så det er ikke noget, vi siger ja til, sagde partiets finansordfører Rasmus Jarlov den 19. oktober til Altinget.²⁰

'Den aktive beskæftigelsesindsats' er således forligsbelagt via tidligere reformer, hvorfor nogle tiltag i 'Arne-pensionen' kan kræve opbakning fra den pågældende forligskreds. Alternativt, at partierne bag Arne-aftalen opsiger sådanne forlig, de har indgået tidligere.

Forlig, som Socialdemokratiet helhjertet var med i.

¹⁸ A4 Arbejdsliv.dk 13.10.2020: Advarer om 'tåbelige' besparelser på jobcentre: Kan gå ud over de svageste ledige.

¹⁹ DK.Social 12.10.2020: Sparerunde på jobcentre skal betale pension.

²⁰ Altinget 19.10.2020: <https://www.alinget.dk/artikel/dagens-overblik-k-vil-spaende-ben-for-finansiering-af-arne-aftale-og-partier-vil-sende-frank-jensen-paa-orlov>

Aftalen om forenkling af beskæftigelsesindsatsen

Det gælder således aftalen om forenkling af beskæftigelsesindsatsen, der i august 2018 blev indgået mellem VLAK-regeringen, DF, Socialdemokratiet, Radikale Venstre og SF, og ligeledes aftalen om mere enkle og skærpede sanktioner, styrket kontrol med snyd og færre fejludbetalinger, som i november 2018 blev indgået mellem VLAK-regeringen, DF og Socialdemokratiet.

Formålet med forenklingssaftalen er, at der skal være større frihed for kommuner og a-kasser til at tilpasse indsatsen den enkelte ledige, med hovedpunkterne

- færre og mere enkle proceskrav
- ens regler på tværs af målgrupper
- fokus på kommunernes resultater gennem benchmarking, og
- flere digitale løsninger.

Ved indgåelsen af forenklingssaftalen i august 2018 udtalte den daværende VLAK-beskæftigelsesminister Troels Lund Poulsen, at *Vi har lyttet til de mange kommuner, sagsbehandlere, ledige og virksomheder, som længe har klaget over unødvendigt bureaukrati og et hav af besværlige og uforståelige regler. Vi skylder dem, at vi får ryddet op i regeljungen.*

Sådan! Det kunne ingen jo være utilfredse med. Og det var de heller ikke:

Socialdemokratiets beskæftigelsesordfører (også) dengang, Leif Lahn Jensen, sagde bl.a., at *A-kasserne får bedre muligheder for at hjælpe deres arbejdsløse i job, og vi fjerner og forenkler en lang række regler. Det betyder, at beskæftigelsesindsatsen vil have større fokus på at få den enkelte arbejdsløse tættere på arbejdsmarkedet end på unødvendige regler. Det er godt og meget tiltrængt ude i kommunerne.*

Radikale Venstres daværende beskæftigelsesordfører Sofie Carsten Nielsen sagde bl.a., at *Det har aldrig givet mening for mig, at man skulle møde op flere steder samtidig og rapportere i et væk. Nu skal a-kasserne så vise, at de kan løfte opgaven. Jeg er glad for, at vi nu får et mere enkelt og fleksibelt system. Det har de ledige brug for. Og det har sagsbehandlerne brug for, så de har tid til at løfte den egentlige opgave. Hjælpe ledige i job i stedet for at bruge al deres tid på at registrere og rapportere.*

Og SF's beskæftigelsesordfører, Carsten Hønge, sagde at *Aftalen er med til at barbere bureaukratiet i beskæftigelsesindsatsen. Det er et ideologisk tårbrud, at a-kasserne får lov til at vise deres værd ved at overtage den første del af kontaktførelsen for forsikrede ledige. Det har vi længe ønsket, for det er jo snusfornuft, at a-kasserne har et enormt potentiale med deres stærke kendskab til medlemmerne og til den specifikke branche.*

Idel lykke! Især ved udsigten til at nogle a-kasser forsøgsvis ville få lov at tage del i de forsikrede lediges kontaktførelse, og at der ville blive gjort op med et unødigt kommunalt bureaukrati med "et hav af besværlige og uforståelige regler".

Det var også i dette lys, at sanktionsaftalen blev indgået i november samme år, med det formål, at kommunerne *får lettere ved at administrere reglerne og begår færre fejl.*

En præmis om "klare juridiske rammer for effektiv digital forvaltning"

Sanktionsaftalen forudsatte således forenklingssaftalens bestemmelser om "flere digitale løsninger" og om Det virtuelle Jobcenter.

Forenklingerne skulle nemlig ske primært gennem ny, digitaliseringsklar lovgivning – eller "klare juridiske rammer for effektiv digital forvaltning" – der i så vid udstrækning som muligt udlægger sagsbehandlingen på beskæftigelsesområdet til tast-selv-løsninger, hvor det ikke er en sagsbehandler, der skal bruge tid på indtastning i en masse skemaer, men borgeren selv, der – digitalt – skal besvare en lang række standard-spørgsmål og i den sidste ende "trække" en afgørelse, baseret på egne svar.

Voilà! Regelforenkling og øget borgerinddragelse – og behov for meget færre sagsbehandlere i jobcentrene! Store besparelser er hjemme!

1 mia. kr. her og 1 mia. kr. dér – er det den samme mia.?

Forenklingsskiftet skulle sikre en besparelse på 1,0 mia. kr., svarende til knap 1.000 ansatte i kommunerne. Med den aktuelle aftale om ret til tidlig pension skal der spares 1.1 mia. kr. på jobcentrenes samlede indsatsområde.

Socialpolitisk Forening Hovedstaden er ikke høringsberettiget og har derfor ikke kunnet få svar på, om det er den samme 1 mia. kr., der er på bordet i de to aftaler, eller om sparemålet i virkeligheden er 2,1 mia. kr.? Men vi vil forfølge spørgsmålet og forsøge at vende tilbage med svar til SOC DOK's læsere.

Kommunernes nye it-system til sygedagpengesagsbehandling giver forkerte afslag og udbetalinger

Her og nu kan vi imidlertid berette, at et nyt it-system – Kommunernes Sygedagpengesystem (KSD), der skulle automatisere en del af kommunernes behandling af sygedagpengesager – leverer fejlagtige afslag og forkerte eller forsinkede udbetalinger. Sådan har det været siden juni måned, hvor systemet blev "rullet ud" i kommunerne.

Det er KMD, som har udviklet it-systemet for kommunernes it-fællesskab Kombit. Kombit-direktør Peter Lykke Egelund udtaler i en artikel i Altinget den 6. november, at implementeringen af det nye it-system har været *hårdere end forventet* og at *systemet set i bakspejlet ikke skulle være rullet ud i én stor bølge*. Han forventer, at de mest kritiske fejl er rettet før slutningen af året.

Vi håber, at kommunerne ikke har taget forskud på de i udsigt stillede besparelser ved digitalisering af sagsbehandlingen. Som Altinget oplyser i artiklen den 6. november, ligger flere kommunale chefer og deres sygedagpengesagsbehandlere nemlig vandret, fordi de manuelt skal gå det nye it-systems afgørelser efter, og rette op på fejlene over for de borgere, der ikke har fået deres sygedagpenge.

Og hvad med de arbejdsgivere, der udbetaler fuld løn under medarbejderes sygdom, og modtager refusion fra medarbejderens hjemkommune, svarende til dagpengebeløbet? Har de mon – endnu – opdaget, at der er fejl i afgørelser og udbetalinger?

Aftalens perspektiv på arbejdsmiljø

I Socialpolitisk Forening Hovedstaden ligger det os fjernt at kritisere nye investeringer i arbejdsmiljø og forebyggelse af sygefravær og nedslidning, endsige en ny forskningsindsats på disse områder. Men når sammenhængen – som her – er nødvendigheden af at tilbyde nogle borgere en ret til tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet i lyset af en uendeligt stigende pensionsalder, så er aftalens perspektiv på arbejdsmiljø rystende snævert og helt utilstrækkeligt.

Den forlængede levetid, som jo er anledningen til politikernes – og de borgerlige økonomers – krav om en stadigt stigende pensionsalder, kommer til at ændre vores livsløb fundamentalt, og aftalepartierne bør iværksætte dialoger om og udredning af, hvordan den længere og længere levetid skal udfolde sig, bæredygtigt i enhver forstand. – De kan starte med at læse Karen Pallesgaard Munks artikel i SOC DOK nr. 3/2. årgang, s. 9-13: *Det lange liv og afslutningen på tre-stadietilværelsen – henimod en ny fortælling om livsløbet*.

Debatten om arbejdsudbud

Som nævnt i artiklen ovenfor skønnes – fra starten i 2022 – ca. 41.000 (helårs)personer at få ret til tidlig pension. Af disse ventes det, at ca. 24.000 vil benytte sig af retten, og at kun 1/4 af dem vil komme direkte fra beskæftigelse, mens resten vil komme fra efterløn og andre overførselsindkomster. Antagelsen er altså, at arbejdsudbuddet fra starten vil blive reduceret med årligt godt 5.000 personer – et tal, der frem til 2025 forventes at stige til godt 9.000 personer årligt.

Det er i denne størrelsesorden, arbejdsudbuddet forventes at blive reduceret på grund af 'Arnes pension'.

Men – som Jesper Jespersen skriver andetsteds i dette nummer af SOC DOK – hvorfor skulle beskæftigelsen dog falde, når 'Arne' går på pension? Hans job vil jo blive overtaget af en person fra arbejdsløshedskøen. Den kø, som på intet tidspunkt siden finanskrisen – altså i mere end 10 år – har ligget under 150.000 personer. Og i så fald er der jo ingen nettoudgift for statskassen.

Til trods for den – realistisk set – begrænsede effekt på arbejdsudbuddet, har aftalen om ret til tidlig pension givet anledning til heftig diskussion over hele den politiske palet.

I kølvandet på regeringens udspil om 'Arnes pension' i august i år, skrev Berlingske i en artikel den 1. september, at regeringen med sit finanslovsudspil lagde op til *den anden finanslov i træk, der mindsker arbejdsudbuddet. Udspillet til en ret til tidligere pension vil tilmed svække arbejdsudbuddet yderligere, og det høster hård kritik fra Venstre, mens de Radikale kræver forslag fra finansminister Nicolai Wammen, "der trækker den anden retning".*²¹

Berlingske citerede Radikale Venstres daværende næstformand, Sofie Carsten Nielsen for at sige:

Når man trækker 9.000 ud, er man også nødt til at komme med forslag, der trækker i den anden retning, for ellers er man inde og pille i ryggraden af ansvarligheden i dansk økonomi.

Med udgangspunkt i dén udtalelse kommenterede Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE-Rådet) Radikale Venstres position, under overskriften Arbejdsudbud er ikke et mål i sig selv²²:

Hvis vi starter med det første, så er der ikke en simpel sammenhæng mellem arbejdsudbuddet og en "ansvarlig" økonomisk politik, hvor der er styr på den offentlige gæld. Hvis man hæver pensionsalderen, så folk bliver længere på arbejdsmarkedet, så stiger statens skatteindtægter, og udgifterne til pension falder. Det giver højere arbejdsudbud og flere penge i statskassen.

Men hvis man sænker skatterne i håb om at få folk til at blive længere på jobbet, så får man færre penge i statskassen. Lavere skatter giver højere arbejdsudbud, men koster på de offentlige finanser.

Det, der afgør, om et politisk tiltag er uansvarligt, er om det bringer de offentlige finanser ud af kontrol eller ej. Ikke tiltagets effekt på arbejdsudbuddet.

Det er tydeligvis ikke en vurdering, AE-Rådet deler med S-regeringen. I hvert fald ikke med beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard, som på Ydelseskommisionens høring den 28. august sagde:

*Tidlig pension handler jo om at give en ret til lidt tidligere tilbagetrækning til mange af dem, som er startet meget tidligt på arbejdsmarkedet og haft lange, hårde arbejdsliv. Men det betyder jo også, at vi har en endnu større opgave med at sikre, at endnu flere dels står til rådighed for arbejdsmarkedet og dels har de rigtige kvalifikationer. Og der spiller arbejdet med et nyt kontanthjælpssystem en rolle, særligt i forhold til indvandrere og flygtninge, som i dag har en alt for lav beskæftigelsesgrad.*²³

Professor og forskningsdirektør i VIVE Torben Tranæs, der er formand for Ydelseskommisionen, understregede, at det ikke er kommissionens opgave at komme med anbefalinger, som skaber et øget arbejdsudbud. Til Altinget udtalte han:

*Det er ikke en del af vores kommissorium, at der skal leveres et øget arbejdsudbud, så det vil i givet fald være noget, som politikerne skal lave ovenpå.*²⁴

SF fandt det bekymrende, at beskæftigelsesministeren nu havde fokus på arbejdsudbud, når kontant hjælpsreformen burde handle om fattige børn. Til Altinget sagde partiets beskæftigelsesordfører Karsten Hønge²⁵:

Ydelseskommisionen er direkte koblet op på forståelsespapiret og på, at vi skal have fjernet kontanthjælpsloftet og skabe et mere retfærdigt kontanthjælpssystem. Det skal ikke ligge som betingelse under det, at man skal skabe et øget arbejdsudbud, så jeg må bede ministeren om at holde snuden i sporet.

²¹ Berlingske 1.10.2020: De Radikale vil gøre "regnebrættet" op på finansloven – men forhandlingerne begynder med et minus på 200 i arbejdsudbud

²² AE-Rådet 11.9.2020: <https://www.ae.dk/artikler/arbejdsudbud-er-ikke-et-maal-i-sig-selv>

²³ Altinget 6.9.2020: Flere kontanthjælpsmodtagere skal i job, så Arne kan gå på tidlig pension

²⁴ som note 23

²⁵ Altinget 15.9.2020: SF siger nej til Hummelgaards plan om at øge arbejdsudbuddet: Det handler om fattige børn

Også Enhedslistens beskæftigelsesordfører Victoria Velásquez understregede, at øget arbejdsudbud – ifølge forståelsespapiret – ikke indgår som element i kontanthjælpsreformen:

Det er fint, hvis regeringen kommer med nogle progressive tiltag, som hjælper mennesker. Men vi vil ikke være med, hvis det handler om at tage penge fra mennesker, som i forvejen har for lidt, sagde hun til Altinget.²⁶

Men også Radikale Venstres forventninger er bundet op på forståelsespapiret, hvor det – efter pres fra de radikale – er skrevet ind, at regeringen vil basere sin økonomiske politik på bl.a. en forudsætning om at *initiativer, der måtte reducere beskæftigelsen, modsvares af andre – men ikke nødvendigvis samtidige – tiltag, der som minimum øger beskæftigelsen tilsvarende.²⁷*

Regeringen på sin side forbeholder sig ret til, at arbejdsudbuddet balanceres over tid, og at regeringen derfor ikke er forpligtet til at fremlægge initiativerne på et bestemt tidspunkt eller i en bestemt finanslov.

Og, som Peter Bundesen skrev i sidste nummer af SOC DOK, så er arbejdsudbudsberegninger et noget luftigt foretagende²⁸; men mere væsentligt er, at der faktisk er sket og sker en markant øgning i beskæftigelsesfrekvensen blandt seniorerne, både for dem under og over folkepensionsalderen. Således er beskæftigelsesfrekvensen blandt de 55 – 64-årige steget fra ca. 55 % i 2000 til over 70 % i 2018, sådan som også Karen Pallesgaard Munk viste i sin artikel *Det lange liv og afslutningen på tre-stadietilværelsen – henimod en ny fortælling om livsløbet*²⁹. Da denne tendens allerede var i gang mange år før Tilbagetrækningsreformen blev vedtaget i 2011, er denne udvikling ikke afhængig af Folketingets beslutning om at hæve pensionsalderen og lukke ned for efterlønnen.

Debatten om den stadigt stigende pensionsalder

I deres artikel om Socialdemokratiets udspil om en ret til tidlig pension – i SOC DOK fra september i år – stillede Per H. Jensen og Fritz von Nordheim spørgsmålet, om der egentlig er folkelig opbakning til den politiske beslutning om, at folkepensionsalderen skal følge udviklingen i danskernes levetid. De fremhævede, at spørgsmålet aldrig er blevet afprøvet ved stemmeurnerne – eller i den offentlige debat – og at vi derfor ikke ved, om der faktisk er vælgermæssig dækning for beslutningen.

Det ved vi så noget mere om nu, hvor en skærpet offentlig debat har sat skred i holdningen til den stadigt stigende folkepensionsalder.

Allerede for et år siden, i september 2019, besluttede fagforbundet 3F's kongres, at man skulle arbejde for at ændre Velfærdsforliget, så den ellers planlagte stigning i pensionsalderen med virkning fra 2035 blev udskudt. Beslutningen blev truffet trods modstand fra forbundets ledelse, og efter at kongressen under stort drama havde været suspenderet, mens hovedbestyrelsen behandlede forslaget – der efterfølgende blev vedtaget af en enig kongres, til stående klapsalver.

Under debatten om forslaget udtalte formanden for 3F Ungdom, Morten Ryom: *Det kan ikke passe, at vi ikke som forbund kan gå ind at sige, at det her velfærdsforlig skal laves om. Vi er et rigt samfund, men pengene ender ikke i vores lommer. Og så skal vi ikke glemme solidariteten. Det er ikke kun vores medlemmer, der slider sig ihjel.³⁰*

FOA var for længst med på vognen. og her i efteråret 2020 er også HK gået imod Velfærdsforliget, efter en beslutning i forbundets hovedbestyrelse. Med forbundsformand Kim Simonsens udtalelse til Altinget 9. oktober om, at 'den nuværende automatik i forhøjelsen af pensionsalderen er ikke holdbar', kræver nu landets

²⁶ som note 25

²⁷ <https://ufm.dk/ministeriet/regeringsgrundlag-vision-og-strategier/regeringen-mette-frederiksens-forstaelsespapir>

²⁸ P.B. henviste her til sin artikel i SOC DOK nr. 3/1. årgang, s. 5-9: Hvad blev der af de 277.650 flere i arbejdsudbuddet?

²⁹ i.e. sidste nummer af SOC DOK, nr. 3/2. årgang, s. 9-13.: SOC DOK nr. 3/2. årgang, s. 9-13: Har socialdemokratiet oversolgt den differentierede pensionsalder?

³⁰ Fagbladet3F, 23.9.2019, på <https://fagbladet3f.dk/artikel/velfaerdsforlig-skal-til-eftersyn>

3 største fagforbund – 3F, HK og FOA – et opgør med den levetidsindekserede pensionsalder og er dermed i direkte konflikt med regeringen.³¹

Allerede i september 2019, da regeringen blev konfronteret med kursskiftet hos 3F, Danmarks største fagforbund, blev beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard spurgt, om dette ændrede noget i regeringens strategi. *Nej, det gør det ikke*, sagde ministeren. *Mange af de diskussioner og prioriteringer, vi foretager i disse år ... er jo baseret på det økonomiske råderum, der er skabt af blandt andet velfærdsforliget. Så selvfølgelig holder vi fast i forliget.*³²

Men nu er regeringen oppe imod krav fra Danmarks 3 største fagforbund, imod holdningen hos støtte-/forståelsesparterne SF og Enhedslisten, der ønsker et fuldt stop for den stigende pensionsalder ved 68 år, hvilket måske også er holdningen hos DF, som alternativt er enig med Radikale Venstre i at kræve stop for yderligere stigning i pensionsalderen ved 70 år. Og det er Venstre måske enig i, mens Det Økonomiske Råd i den halvårslige rapport om dansk økonomi, som udkom den 20. oktober, skriver, at den danske økonomi på langt sigt er overholdbar, og at det giver luft til, at man forsigtigt kan skrue på planerne om at lade pensionsalderen blive ved med at stige i jævn takt for alle. Eller, med rapportens ord:

*Givet at finanspolitikken i udgangspunktet er overholdbar med de forudsatte indekseringsregler, er det muligt at justere reglerne, så indekseringen bliver mere lempelig, uden at man får en uholdbar situation.*³³

I henhold til aftalen om levetidsindeksering af folkepensionsalderen, indgået i september 2015 mellem den daværende Venstre-regering, Socialdemokratiet, DF, Det Konservative Folkeparti og Radikale Venstre, skal Folketinget således i efteråret 2020 bekræfte beslutningen om – fra 2035 – at hæve pensionsalderen til 69 år.

Det tør vi godt sige, at der – også dybt ind i Socialdemokratiets egne rækker – ikke er folkelig opbakning til!

Ikke desto mindre har beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard den 18. november sat lovforslaget L 105 om regulering af folkepensionsalderen på Folketingets dagsorden til 1. behandling den 1. december³⁴.

En julekalenderhistorie

Og så en helt personlig vinkel på den faglige kamp for Arnes pension: I Altingets ”julekalender” for 2. december fortæller Nærings- og Nydelsesmiddelforbundets (NNF) mangeårige formand, Ole Wehlast, at han for altid vil huske 2020 som året, hvor hans gamle forslag om ret til en tidligere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet blev til virkelighed:

Jeg er fandme stolt over at være kommet så langt med vores idé. Den hede drøm, som startede mange år tilbage, og som svarer til Arne-pensionen, er nu blevet til realitet. Idéen til Arne-pensionen – eller ret til en tidligere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet – opstod tilbage i 2011, da den daværende regering med Lars Løkke Rasmussen i spidsen forringede efterlønnen markant. Dengang gik vi sammen med FOA og BUPL for at rejse en sag ved Menneskerettighedsdomstolen, fordi vi mente, at tilbagetrækningsformen ville få ødelæggende konsekvenser for mange mennesker. Men det viste sig at være en rigtig svær proces, så det kom vi ikke videre med.

Jeg – og resten af NNF's ansatte – ville ikke slippe idéen om, at der skulle gøres noget for de her mennesker. Så i 2016 fik jeg Arbejderbevægelsens Erhvervsråd til at lave en analyse af vores medlemmer. Den bekræftede det billede, jeg frygtede – nemlig at det ville ende som en katastrofe, hvis ufaglærte og faglærte skulle arbejde til de var 70 år. Det kan de simpelthen ikke.

Derfor gik vi i gang med at prøve at løfte sagen. Efter Mette Frederiksen og Kristian Thulesen Dahl med hjælp fra 3F fik bremset Lars Løkkes planer om at fremrykke en stigning i pensionsalderen, faldt interessen for sagen. Men vi holdt fast i, at der skulle en helt ny ordning til, og sådan er det heldigvis også blevet.

³¹ Altinget 9.10.2020, på <https://www.altinget.dk/artikel/198771-pres-paa-regeringen-vokser-hk-kraever-opgoer-med-stigende-pensionalder>

³² Altinget 24.9.2020, på <https://www.altinget.dk/artikel/s-fastholder-stigende-pensionsalder-men-3f-krav-understreger-behov-for-differentieret-pension>

³³ Rapport, udarbejdet af formandskabet for De Økonomiske Råd, klausuleret indtil 20.10.2020, s. 190, på https://dors.dk/files/media/rapporter/2020/e20/diskussionsopl%C3%A6g/dansk_oekonomi_efteraar_2020_web.pdf

³⁴ Læs lovforslag L105 her: <https://www.ft.dk/samling/20201/lovforslag/l105/index.htm>

Men ... danske unge står til at få det korteste otium af alle i de vestlige lande

Få dage efter at beskæftigelsesministeren havde fremsat lovforslaget om – igen – at hæve folkepensionsalderen, kunne Jyllandspostens erhvervsmagasin Finans fortælle, at tal fra OECD viser, at danske unge – af alle i OECD-landene – har udsigt til den korteste andel af voksenlivet som pensionister.

I Danmark står de unge til at få knap 25 % af voksenlivet på pension, mens det i andre lande er 30-35 %³⁵. Sammenligningen bygger på det senest kendte om pensionsreformer og udviklingen i middellevetiden i de enkelte lande.

Årsagen er til denne situation er beslutningen med Velfærdsreformen fra 2006, om at lade folkepensionsalderen stige i takt med danskernes levealder. I flere andre lande stiger pensionsalderen også, men her er "bytteforholdet" ikke én til én. Det vil sige, at *en del af* levetidsforøgelsen går til flere arbejdsår, mens *resten* går til flere pensionistår.

Hvad mon de faglige organisationers ungdomsafdelinger siger til dette perspektiv for deres arbejdslivsforløb? Siger de – som beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard – at nu har vi jo 'Arnes pension' og seniorpensionen, så nu er der ordentlige muligheder for at trække sig tilbage for dem, der er startet på arbejdsmarkedet tidligt.³⁶

Og hvad siger Arne til det hele?

Dagen efter, at aftalen om ret til tidlig pension var landet, sagde Arne til Politiken: *Det er ganske udmærket.*

Arne, der i sit civile liv hedder Arne Juhl, startede sit arbejdsliv i 1976 og har de sidste 40 år arbejdet som bryggeriarbejder. Han havde ikke regnet med at blive kendt over hele landet, da Socialdemokratiet ringede til ham i 2019, men siger til Politiken, at det er ok at være frontfigur for en sag, der ligger ham meget på sinde. Han glæder sig nu til at kunne gå på "tidlig pension" i 2024. Men, siger han:

*Min generation havde jo nok sat snuden op efter at få en ordentlig efterløn, men så lavede de det om. Hvis ikke de havde gjort det, så var jeg jo gået på efterløn i maj i år, men det blev forpurret.*³⁷

Se Folketingets debat om F 17, L 104 og L 105 på video:

Forespørgselsdebatten om F 17 den 27. november:

<https://www.ft.dk/aktuelt/webtv/video/20201/salen/26.aspx?from=27-11-2020&to=27-11-2020&selectedMeetingType=Salen&committee=&as=1#>, men download først tidslinjen [her](#), og så

1. behandlingen af lovforslagene L 104 og L 105 den 1. december:

<https://www.ft.dk/aktuelt/webtv/video/20201/salen/27.aspx?from=01-12-2020&to=01-12-2020&selectedMeetingType=Salen&committee=&as=1#pv>, men download først tidslinjen for debatten om L 104 [her](#) og L 105 [her](#)

Efter 1. behandlingen er begge lovforslag henvist til behandling i Beskæftigelsesudvalget, og er begge sat på dagsorden til 2. behandling den 18. december og 3. behandling den 22. december, men tjek for en sikkerheds skyld Folketingets kalender for at se, om tidsplanen holder.

³⁵ Finans 22.11.2020. Tema: Politik: <https://finans.dk/politik/ECE12572648/danske-unge-staar-til-at-faa-det-korteste-otium-af-alle-i-de-vestlige-lande/>

³⁶ som note 23

³⁷ Politiken 11.10.2020. Tema: Tidlig pension, s. 6

Afskaf folkepensionen for de rige! Og gør op med universalitetsprincippet ...

Næh, indfør en millionærskat og hæv topskatteprocenten eller sænk topskattegrænsen! Det vil være "universelt" – virke for alle rige ...

Under overskriften **Afskaf folkepensionen for de rige** skrev Knud Aarup, der tidligere var formand for landsforeningen Socialpolitisk Forening, den 6. november i et debatindlæg på Altinget³⁸, at *Regningen for corona-krisen skal ikke lande hos samfundets svageste, derfor skal folkepensionen afskaffes for dem med de højeste indtægter. Og det er kun starten, tilføjede han, og fortsatte:*

Lad de rigeste fra 68-generationen bære de økonomiske omkostninger af corona-krisen ved at fratage dem retten til folkepension. De har ikke brug for pengene, fordi de allerede har så rigeligt i arbejdsmarkedspension.

En sådan beslutning vil først og fremmest ramme de veluddannede som gymnasielærere og offentligt ansatte akademikere. Det er den gruppe, som i mange år har haft store pensionsprocenter i deres overenskomster, og det er samtidig også den gruppe, som igennem deres lange liv har taget godt for sig af velfærdssamfundets gode.

Alternativet vil være, at en samfundsøkonomisk smalhals endnu engang går ud over de mennesker, som har særlige behov, fordi de har sociale problemer, handicap eller psykisk sygdom.

Knud Aarup var eksplicit bevidst om, at han med forslaget om at afskaffe folkepensionen for de rigeste udfordrede hvad han kaldte 'illusionen om den universelle velfærdsstat'.

Han påpegede, at universalisme har været det bærende princip for udviklingen af velfærdsstaten i de skandinaviske lande igennem store dele af det 20. århundrede. Og spurgte retorisk, om vi ikke, med sådan en beslutning, ville være i gang med at afskaffe det danske velfærdssamfund?

Nej! svarede han selv. Og det skyldes først og fremmest, sagde han videre, at velfærdssamfundet i dag allerede er skævt, til ugunst for dem, som står på samfundets bagperron.

Påstanden begrundede han med, at Danmark kun [er] et 80 procent velfærdssamfund, og at velfærdssamfundets institutioner og fagprofessionelle gennem de sidste 30 år ikke har formået at sikre ligheden i muligheder for dem, som virkelig har brug for fagprofessionel støtte.

Til dokumentation af denne påstand anførte Knud Aarup en stribe eksempler:

- Undersøgelser har vist, at Danmark på lange stræk ikke har været bedre end USA til at skabe uddannelsesmæssig mobilitet. Uddannelsesinstitutionerne sikrer således kun undtagelsesvis mobilitet. I dag bliver den ufaglærtes børn selv ufaglærte, mens selv det mest ubegavede barn af en akademiker får en længerevarende uddannelse.
- For nylig kom det tilmed frem, at de dygtigste og bedst uddannede folkeskolelærere underviser på de skoler, hvor de rigeste 25 procent af befolkningen har deres børn gående.
- Der er en ligefrem sammenhæng imellem gennemsnitlig levetid og uddannelsesniveau. Man lever således 10 år længere, hvis man bor på Østerbro i København end på Nørrebro.
- Er du velstillet og veluddannet har du større chance for at overleve en hvilken som helst kræftsygdom, og det samme gælder også for andre sygdomme.
- Bliver du ramt af psykisk sygdom, er dine chancer for at få et liv bagefter ligeledes større, hvis du er rig og veluddannet.
- Selv overlevelseschancerne efter Covid19 ser ud til at vende den tunge ende nedad.

Hans konklusion var, at Danmark *i praksis ikke længere [er] et universelt velfærdssamfund, når alle velfærdsinstitutionernes ydelser og dermed også velfærdsprofessionernes arbejde er præget af systematisk*

³⁸ Altinget Debat 6.11.2020: <https://www.altinget.dk/artikel/knud-aarup-afskaf-folkepensionen-for-de-rige>

skævhed til ugunst for samfundets dårligst stillede, og også alle de mennesker som af sociale årsager, handicap eller psykisk sygdom har særlige behov. Han fortsatte:

Vi har altså i Danmark allerede for lang tid siden forladt universalismen.

Så hvorfor opretholde universalismen når det gælder om at sikre de mest velstillede i landet?

Bør vi ikke netop nu tage et opgør med den økonomiske universalisme?

Et godt område at starte med er en afskaffelse af folkepensionen for de rigeste.

Og her dukkede den aktuelle anledning til debatindlægget op: Corona-krisen!

Håndteringen af corona-krisen er i de fleste lande sket ved at udskrive en regning til eftertiden, og der er optaget nationale lån i stor udstrækning. Det har holdt hånden under samfundsøkonomien i Danmark i langt større omfang end man forventede i foråret. Men regningen er endnu ikke betalt, og størrelsen på regningen er ikke lagt fast. Der vil komme en global afmatning, og Danmark som eksportøkonomi vil blive ramt hårdt over de næste måneder.

Finansministeren har afsat en krigskasse på 9-10 milliarder kroner i den kommende finanslov. Og selvom det måske er nok til at klare den kortsigtede udfordring, kommer der også regninger fra 2021 og frem.

I den videre argumentation fornægtede Knud Aarups baggrund sig ikke, som (næsten netop) afgået landsformand for pårørendeorganisationen Bedre Psykiatri og fhv. direktør i Socialstyrelsen:

Der bliver ikke råd til den genopretning af psykiatrien gennem en 10-års plan, som har været ventet i mange år.

Der sker ikke en forbedring af de sociale indsatser på daginstitutionsområdet, og der kommer slet ikke den nødvendige reform af hverken det børnesociale område, handicapområdet eller af de sociale problemer på ældreområdet. Det vil der "desværre" ikke være råd til.

Derfor skal der findes midler nu. En afskaffelse af folkepensionen for de rigeste vil skønsmæssigt kunne give 20-25 milliarder årligt.

Og er det ikke nok, kan folketingsret indtægtsregulere børnepengene eller gøre SU mere indkomstafhængigt.

Lad corona-tiden blive anledningen til reel socialreformtid. Brug anledningen til samfundsmæssig omstilling, og start med at tage folkepensionen fra de rigeste.

Altså, for en socialpolitisk forening er det hård kost at lægge øre til en argumentation om – erklæret – at opgive det universalitetsprincip, som den danske velfærdsstatsmodel bygger på, og som sikrer samme ydelser til alle, uanset baggrund, indkomst, etc.

Vi tror jo på, at det grundlæggende er universalitetsprincippet, som – for alle – legitimerer velfærdssamfundet, også for dem, som sjældent eller aldrig efterspørger velfærdssamfundets tilbud og ydelser.

Derfor bad SOC DOK's redaktion Preben Etwil, cand.oecon. og fhv. kontorchef i Danmarks Statistik, med ekspertise i overførselsindkomster – og i øvrigt mangeårigt medlem af Socialpolitisk Forening – om at kommentere Knud Aarups opfordring til at afskaffe folkepensionen for de rige.

Her er, hvad **Preben Etwil** skrev:

LAD IKKE KUN DE RIGE PENSIONISTER BETALE

En af Danmarks fremmeste socialpolitiske debattører, Knud Aarup, tidligere direktør i Socialstyrelsen og formand for Socialpolitisk Forening, foreslår i Altinget d. 6. november 2020, at vi for at kunne bevare velfærdsstaten, også for de svageste, skal afskaffe folkepensionen for de rigeste.

Der er ingen grund til at feje et sådan forslag ind under gulvtæppet og imødegå det med tavshed.

For rigtig er det, at den offentlige sektor fattes penge for at kunne løfte den sociale opgave for de mest udsatte borgere i dette land.

Der er også noget sympatisk ved, at de rigeste af vores folkepensionister skal være med til at løfte denne opgave. Man kan dog med god ret spørge, om det ikke var rimeligt, at samfundets øvrige rige også skulle være med til løsning af denne opgave.

Uden rigtigt at præcisere hvad der forstås ved "rige pensionister" anslår Aarup, at der kan rejses omkring 20-25 mia. kr. årligt ved denne manøvre – penge, der så kan gå til mere nødlidende og socialt udsatte borgere end rige pensionister.

Et yderst sympatisk standpunkt, men hvordan kan Aarup sikre, at besparelsen ikke bare går til yderligere skattelettelser? For faktum er jo, at de seneste ti, femten års generelle skattelettelser langt, langt overgår et provenutab på 20-25 mia. kr. årligt.

For øvrigt er besparelespotentialer nok noget mindre end angivet af Aarup.

Hvis barren for "rige pensionister" er sat omkring indtægtsgrænsen på ca. 365.000 kr. for totalt bortfald af folkepensionens tillægspension, er der omkring 160.000-170.000 pensionister tilbage, der kun modtager folkepensionens grundbeløb på ca. 79.000 kr. årligt. Ved at fjerne deres grundbeløb giver det en bruttobesparelse på ca. 12-13 mia. kr., og tager man fx højde for en gennemsnitlig beskatning af dette beløb på 35 pct., lander den samlede offentlige nettobesparelse på ca. 8-9 mia. kr. Noget mindre end angivet, men – alligevel – en klækkelig besparelse.

Besparelsen bliver dog yderligere stærkt reduceret, hvis man forestiller sig en gradvis aftrapning af folkepensionens grundbeløb fra en indkomstgrænse på ca. 365.000 kr. frem til en indtægtsgrænse på ca. 590.000 kr. årligt, hvilket i dag er grænsen for totalt bortfald af folkepensionens grundbeløb ved egen arbejdsindkomst.

Derudover skal man være opmærksom på, at forslaget har en række utilsigtede opsparingsvirkninger i (de vordende pensionisters) arbejdslivet. Og det vil være direkte gift for dem, der når pensionsalderen, men ønsker at fortsætte arbejdslivet, eller som bare ønsker at have et deltidsarbejde.

Jeg synes, at der er noget positivt i, at "de rige" skal bidrage noget mere til velfærdssamfundet, men det skulle jo gerne være dem alle sammen – ung som gammel.

Dette kan sikres ved at lave en millionærskat, hæve topskatteprocenten eller sænke topskattegrænsen – så vil "rige pensionister" også skulle bidrage, sammen med alle de "andre rige".

Det ville der være et lighedsprincip i.

Man skal altid tage en forslagsforslagsstiller på ordet, og prøve at se pro og contra i udspillet: Men jeg synes, at forslaget ikke lever op til sine intentioner om at opnå en mere retfærdig socialpolitik.

Retshjælpsprojektet:

En undersøgelse af borgernes adgang til hjælp og juridisk bistand

Af: Ole Hammerslev, professor i retssociologi ved Syddansk Universitet, og
Stine Piilgaard Porner Nielsen, ph.d. i retssociologi og postdoc ved Syddansk Universitet

Artiklen introducerer baggrunden for Retshjælpsprojektet, som er et retssociologisk forskningsprojekt, der undersøger borgernes adgang til hjælp og juridisk bistand. Retshjælpsprojektets unikke bidrag til vidensområdet er at inddrage borgernes perspektiv. Projektet inddrager borgernes perspektiv i et hidtil uset omfang, da deres perspektiv på adgangen til hjælp og juridisk bistand, herunder retshjælp, er helt centralt for at kunne kortlægge de faktorer, der påvirker borgernes vej til hjælpen.

I april 2020 nedsatte justitsminister Nick Hækkerup et udvalg, der skal undersøge, om de nuværende retshjælpsordninger og reglerne for fri proces sikrer, at "alle har adgang til at få hjælp eller juridisk bistand i systemet". Udvalget skal gennemgå reglerne og fremsætte forslag til lovændringer, hvis der identificeres et behov for det (Justitsministeriet, 2020). Det er et vigtigt arbejde, men der mangler et afgørende perspektiv, nemlig et borgerperspektiv.

Retshjælpsordningerne og reglerne om fri proces skal sikre, at der er lighed for loven for alle borgere, uagtet deres økonomiske ressourcer. Men økonomi er langt fra den eneste faktor, der har betydning for, om borgerne opsøger retshjælp eller ej. Eksisterende forskning og rapporter på området viser, at også geografi og

borgernes ressourcer kan have en afgørende betydning. I rapporten fra 2017, *Den dansk retshjælpsmodel – er der lige adgang til hjælp?* peger tænketanken Justitia på, at der nogle steder i Danmark er meget langt til nærmeste retshjælpskontor og advokatvagt, da størstedelen er koncentreret omkring de fire største byer. Borgere, der bor langt fra retshjælp, er derfor afhængige af en vis grad af mobilitet og ofte også af en bil for at kunne få adgang til retshjælp.

I takt med samfundets digitalisering opstår der flere digitale retshjælpstilbud, for eksempel retshjælp via telefonisk rådgivning og via e-mailkorrespondance. Disse digitale tilbud kan afhjælpe nogle af de udfordringer, som store geografiske afstande kan medføre. Men borgere, der har vanskeligt ved at navigere på digitale platforme, kan risikere, at de stadig står ringe i forhold til at få adgang til hjælp og juridisk rådgivning.

Udover geografi peger eksisterende forskning og rapporter på, at social udsathed samt borgernes kendskab til deres rettigheder og til retshjælp er centralt for, om borgerne overhovedet opsøger retshjælp (Andenæs et al., 2020; Danske Advokater & Advokatsamfundet, 2016; Eiriksson, 2017; Hielmcrone, 2013; Larsen, 2020). Borgernes kendskab til deres rettigheder og til retshjælp hænger i en vis grad sammen med deres evne til at karakterisere deres problem som retligt, hvilket er en forudsætning for, at de overhovedet går til en hjælpeinstans, der kan bistå dem i at løse det retlige problem (Hammerslev, 2015; Lemann Kristiansen, 2018; Olesen, Nielsen, & Hammerslev, 2017).

Tilbage i starten af 1980'erne formulerede Felstiner et al. begreberne *naming*, *blaming* og *claiming* til at beskrive den proces, som borgere gennemgår, fra at de bliver bevidst om et retligt problem og til problemet er håndteret og løst retligt (Felstiner, Abel, & Sarat, 1980-1981). Annette Olesen & Ole Hammerslev har oversat begreberne til dansk i artiklen *Den komplekse før-retlige fase: Transformationen fra et socialt problem til en retlig sag*, nemlig til anerkendelse, adressering og ansvarliggørelse (A. Olesen & Hammerslev, 2020).

Anerkendelse er en bevidstgørende proces, hvor et socialt problem omsættes fra ikke-ankendt som retligt til anerkendt som retligt. At anerkende sit problem som retligt er afgørende for at kunne **adressere** det retligt, altså, at der er en bevidsthed om, at problemet kan blive løst retligt. **Ansvarliggørelse** handler om at rette ansvaret mod en modpart og kræve sin ret fra modparten.

Der er altså allerede forskning og rapporter, der undersøger retshjælp som institution og borgernes adgang til retshjælp. Et fællestræk i den eksisterende viden på området er dog, at der særligt fokuseres på lovgivningen og på økonomiske betingelser, der regulerer retshjælp, samt på reglerne om fri proces. Der er her tale om et perspektiv, der fokuserer på at tilpasse lovgivning og økonomi på området, så borgerne får bedre adgang til retshjælp.^{39 40} Det er et vigtigt arbejde, men for at reglerne skal virke i praksis, må borgerne nødvendigvis anerkende deres problemer som retlige for at kunne adressere og ansvarliggøre dem. Derfor må borgernes perspektiv inddrages.

Eksisterende danske undersøgelser har inddraget borgernes perspektiv på retshjælp, men den afgørende forskel på disse undersøgelser og på Retshjælpsprojektet er, at de tidligere undersøgelser inddrager borgere, der *har* opsøgt retshjælp (Hielmcrone, 2013; Kristiansen, 2010), hvor Retshjælpsprojektet både inddrager borgere der *har* og *ikke* har opsøgt hjælp og juridisk bistand. De eksisterende undersøgelser afdækker således ikke, hvorfor nogle borgere *ikke* opsøger retshjælp, på trods af at de oplever potentielle retlige problemstillinger.⁴¹

³⁹ Retshjælp defineres som vederlagsfri juridisk rådgivning, og enhver har ret til vederlagsfri retshjælp i form af helt grundlæggende mundtlig rådgivning vedrørende ethvert retsspørgsmål. Retshjælp er opdelt i tre trin, hvor det første trin består i helt grundlæggende mundtlig rådgivning, det andet trin består af rådgivning, der går udover helt grundlæggende mundtlig rådgivning, og det tredje trin vedrører rådgivning i forbindelse med forligsforhandlinger, jf. Retsplejelovens § 323, stk. 1-2.

⁴⁰ Se for eksempel Lemann Kristiansens rapporter *Retshjælp i Danmark, Del 1 og 2*, Justitias analyse *Den danske retshjælpsmodel: Del 1, 2 og 3*, *Den danske retshjælpsmodel – er der lige adgang til hjælp?* og rapporten *Retshjælpsforsikring – En social skæv tryghed?* samt *Rapport om retshjælp* fra Danske Advokater & Advokatsamfundet.

⁴¹ Her skal dog nævnes Ståle Eskeland & Just Finnes undersøgelser fra starten af 1970'erne, der gennem opsøgende interviews kortlagde borgeres behov for og kendskab til retshjælp. De interviewede også borgere, der *ikke* havde opsøgt retshjælp for at forstå, hvad der afholdt borgerne fra at søge hjælp på trods af, at de oplevede retlige problemer. For yderligere indblik i den norske undersøgelse, se Ståle Eskeland & Just Finne (1973) *Rettsbistand : en analyse og empirisk undersøgelse av tradisjonell rettsbistands muligheter og begrensninger - særlig for folk som lever under vanskelige økonomiske eller sosiale kår*.

Der er derfor behov for viden om, hvordan borgernes perspektiv på adgang til hjælp og juridisk bistand påvirker deres vej til hjælpen.

Retshjælpsprojektets metode

Borgernes fortællinger er afgørende for at få et indblik i deres perspektiv på vejen til hjælp og juridisk bistand. Borgere fra syv kommuner er blevet rekrutteret for at sikre et sådant indblik. Geografisk er Retshjælpsprojektet afgrænset til at rekruttere borgere fra kommuner i Region Syddanmark. Metodisk tager Retshjælpsprojektet afsæt i eksisterende forskning og rapporter, der som nævnt peger på, at borgere, der bor geografisk langt fra retshjælp og borgere, der bor i områder, der er karakteriseret ved en høj grad af social udsathed, kan opleve større udfordringer i forhold til at omsættes deres behov for hjælp til praksis (Eiriksson, 2017; Hielmcrone, 2013). Der er derfor rekrutteret borgere fra tre kommuner, hvor der geografisk er langt til nærmeste retshjælpskontor, nemlig Fanø Kommune, Langeland Kommune og Ærø Kommune, og fra fire områder, der er karakteriseret ved en høj grad af social udsathed, nemlig områder i Esbjerg Kommune, Fredericia Kommune, Kolding Kommune og Odense Kommune.

Da det er borgernes perspektiv på adgangen til hjælp og juridisk bistand, der er Retshjælpsprojektets omdrejningspunkt, er interview inddraget som metode. Gennem interviews er det muligt at få et indblik i interviewpersonernes perspektiv gennem de fortællinger, der bliver delt. Der er anvendt semi-strukturerede individuelle interviews, da denne interviewtilgang gør det muligt at adressere de emner, der er formuleret i interviewguiden og foretage sammenligninger på tværs af borgernes svar, samtidigt med at der er plads til borgernes individuelle fortællinger, som de udvikler i interviewsituationen (Halliday & Schmidt, 2009; Hammerslev & Nielsen, 2020; Kvale, 1994; Nielsen, 2000).

Retshjælpsprojektets resultater

Retshjælpsprojektets resultater viser entydigt, at jo flere ressourcer, mentalt såvel som socialt og fysisk, den enkelte borger har, jo større sandsynlighed er der for, at vedkommende vil opsøge og få adgang til hjælp og juridisk bistand.

Neden for præsenteres Retshjælpsprojektets resultater kort. Resultaterne udfoldes i en rapport, som offentliggøres i slutningen af oktober 2020.

- Borgernes kommunikative ressourcer er afgørende for, om de evner at kommunikere et problem som retligt, hvilket er en forudsætning for at håndtere problemet ad retlig vej.
- Borgernes omgangskreds og de medieplatforme, de anvender, påvirker borgernes forståelse af deres problemers karakter samt deres opfattelse af, hvor og hvordan de kan få hjælp til at løse deres problemer.
- Når hjælpen er nær, er borgerne mere tilbøjelige til at opsøge den. Der er både tale om den *geografisk* nære hjælp, hvor det fysisk er nemt at få adgang til hjælpen, og den *relationelt* nære hjælp, hvor tillid er central for, at borgerne henvender sig for at få diskutere et problem og få hjælp.
- Svært socialt udsatte borgere har et øget behov for hjælp fra fagpersoner, som de har tillid til, for at realisere deres retlige muligheder. Fagpersonerne er typisk gadeplans- og boligsociale medarbejdere, som *ikke* er jurister.
- Borgerne henvender sig især til opholdskommunen for at få hjælp. Denne tendens kan forklares med afsæt i velfærdsstatens udvikling, hvor kommunerne typisk er primære aktører i forhold til at omsætte borgernes ret til hjælp til praksis.
- Den øgede digitalisering af samfundet medfører, at især socialt udsatte borgere er udfordrede i at kommunikere med offentlige hjælpeinstanser, da dette typisk forudsætter e-mail, e-Boks og NemID samt evnen til at navigere på digitale platforme. Nogle borgere er fritaget digital post, men det kan medføre andre udfordringer, da borgerne stadig kan mangle ressourcer i forhold til at holde sig opdateret med deres post og overholde eventuelle svarfrister.

Retshjælpsprojektets resultater udfoldes og analyseres yderligere i videnskabelige artikler og en bog, der forventes tilgængelige i 2021.

Litteraturliste

- Andenæs, K., Smith, M., Tønnessen, I., Moksness, C., Telle, K. E., Morset, T. L., . . . Pedersen, T. R. (2020). *Likhet for loven: Lov om støtte til retshjælp (retshjælpsloven)*. Retrieved from
- Danske Advokater, & Advokatsamfundet. (2016). *Rapport om retshjælp*. Retrieved from file:///C:/Users/sppn/Downloads/2016%20Endelig%20rapport%20om%20retshjlp%20af%208%20december.pdf
- Eiriksson, B. A. (2017). *Den danske retshjælpsmodel - er der lige adgang til hjælp?* Retrieved from https://justitia-int.org/wp-content/uploads/2017/07/Analyse_Den-danske-retshj%C3%A6lpsmodel_Er-der-lige-adgang-til-hj%C3%A6lp-1.pdf
- Felstiner, W. L. F., Abel, R. L., & Sarat, A. (1980-1981). The Emergence and Transformation of Disputes: Naming, Blaming, Claiming... *Law & Society Review*, 15(3-4).
- Halliday, S., & Schmidt, P. D. (2009). *Conducting law and society research : reflections on methods and practices*. In Cambridge studies in law and society. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511609770>
- Hammerslev, O. (2015). Retshjælpsforskning. In H. V. G. Pedersen (Ed.), *Juridiske emner ved Syddansk Universitet 2015* (pp. 339-348). København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Hammerslev, O., & Nielsen, S. P. P. (2020). Retssociologiske metoder. In C. R. Hamer & S. Schaumburg-Müller (Eds.), *Juraens Verden: metoder, retskilder og discipliner* (Vol. 1): Djøf.
- Hielmcrone, N. v. (2013). Retshjælp i et udsat boligområde. In T. Gammeltoft-Hansen, I. E. Koch, B. L. Kristiansen, & S. Schaumburg-Müller (Eds.), *Protecting the Rights of Others : Festskrift til Jens Vedsted-Hansen* (pp. 65-82). København: Djøf Forlag.
- Justitsministeriet. (2020). Udvalg skal se på reglerne om fri proces og retshjælp [Press release]. Retrieved from <https://www.justitsministeriet.dk/pressemeddelelse/udvalg-skal-se-paa-reglerne-om-fri-proces-og-retshjaelp/>
- Kristiansen, B. L. (2010). *Retshjælp i Danmark: Brugerundersøgelsen*. Retrieved from https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspu ljen/2011/delrapport_II.pdf
- Kvale, S. (1994). *InterView*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Larsen, T. L. (2020). *Tilgang til tvisteløsning og retshjælp: Rettssikkerhedsrapport 2020*. Retrieved from Oslo:
- Lemann Kristiansen, B. (2018). Legal aid in Denmark. In O. Hammerslev & O. H. Rønning (Eds.), *Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare States*: Palgrave Macmillan.
- Nielsen, L. B. (2000). Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment. *Law & Society Review*, 34(4), 1055-1090.
- Olesen, A., & Hammerslev, O. (2020). Den komplekse før-retlige fase: Transformationen fra et socialt problem til en retlig sag. *Retfærd: Nordisk Juridisk Tidsskrift*.
- Olesen, A., Nielsen, S. P. P., & Hammerslev, O. (2017). Gadejura- kunsten at fremelske gadefolkets oplevelse af at bære rettigheder. In N. Jul Clausen, A. Kronborg, N. Dietz Legind, & B. O. Gram Mortensen (Eds.), *Festskrift til Hans Viggo Godsk Pedersen*: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Sådan én er jeg jo ikke.

Om at blive sygemeldt, møde systemet og rejse sig igen.

"I 2012 blev jeg påkørt to gange indenfor fire måneder og blev langtidssygemeldt med skader efter piske-smæld. Jeg kom med andre ord på den anden side af bordet." står der på hjemmesiden mariannestein.dk. Marianne Stein er uddannet socialrådgiver og har etableret sig som privatpraktiserende socialrådgiver efter trafikulykkerne. Hun har skrevet en bog om det forløb, som hun var igennem i jobcenteret og om den praksis, hun efterfølgende har opbygget som fleksjobansat i sin mands firma.

Af Sus Brodt, socialrådgiver, konsulent

Marianne Stein fortæller sin historie og beskriver forløbet med jobcenteret som en omvej til det fleksjob, som hun blev visiteret til ca. 2½ år efter ulykken. En omvej, som blandt andet medførte klager til ledelsen over processen og klage til Ankestyrelsen over afgørelsen. *'Kun 16 dage efter, at jeg havde sendt brevet til ledelsen og kun to måneder efter, at jeg havde modtaget Ankestyrelsens afgørelser om henholdsvis sygedagpenge og fleksjob, hvor de gav kommunen medhold i, at jeg ikke havde ret til hverken sygedagpenge eller fleksjob, sad jeg til rehabiliteringsmødet, hvor jeg modtog teamets indstilling til fleksjob'* skriver hun på s. 58.

Marianne kalder forløbet i jobcenteret for 'Tour de Job-center' og sammenligner det med at gennemføre cykelløbet Tour de France, hvor det gælder om at *'Ta' den gule førertrøje på, hvis du vil fremad'*. Hun har i sin private praksis udviklet en model: 'Lederskab', som hun gennemgår i bogen. Et lederskab, som er nødvendigt, fordi velfærdssamfundet er et samfundsmæssigt selvbedrag, som hun skriver på s. 83: *'Velfærdssamfundet griber dig ikke og derfor er det nødvendigt at iføre sig den gule førertrøje og tage lederskab'*

I afsnittet 'Forråelse. Sagsbehandlingen ligner et psykologisk eksperiment' redegør Marianne for den ansvarsfralæggelse og forråelse, som er opstået i jobcentrene som følge af afmagt, stress, lokalt udstukne retningslinjer for sagsbehandling og afgørelser, og økonomiske besparelser. Med udgangspunkt i Stanley Milgrams psykologiske lydighedseksperiment fra 1961 redegør hun for, at sagsbehandlingen ligner et psykologisk eksperiment, hvor sagsbehandlere fralægger sig ansvar med henvisning til at *'vi følger bare lovgivningen'* og *'sådan er reglerne'* (s. 98-99).

'Lederskab' er en praktisk model, Marianne definerer som 9 etaper. Ud fra en empowerment orienteret tilgang gør modellen den sygemeldte bedre i stand til at tackle mødet og touren med jobcenteret. Marianne bruger modellen til at systematisere sine budskaber og metoder. De 9 etaper er:

Lovgivning: Gennemgang af sagsbehandlingsregler og centrale principper.

Ejerskab: Opfordring til at tage ejerskab for at komme videre og i mål.

Dialog: Dialog og medinddragelse er nødvendigt for et godt sagsforløb.

Egenskaber: Find dine gemte egenskaber – og stil dig stærkere i din sag og i dit liv.

Rådgivning: En gennemgang af alle de instanser, som man kan komme i berøring med.

Status: Stil skarpt og gør status. Hvad er næste skridt?

Kontakter: Brug dit netværk og dine kontakter.

Action: Omsæt din viden til handling, når der skal udfyldes skemaer, planer og gennemføres praktik.

Bisidder: Tag stilling til, hvem der skal bistå. Bisidder eller partsrepræsentant.

Efter beskrivelsen af de enkelte etaper følger en case, hvor Mariannes klienter beskriver betydningen af støtten fra 'Den gule førertrøje' (De Gule førertrøjer er en klub på Facebook for mennesker, som har en sag i jobcenteret).

Etape 4 handler om psykologi, og om hvordan man opnår sine mål i sagen ved at stå ved sig selv og stille krav. Som Marianne skriver på s. 165: *'Det er muligt, at vi har et lighedsprincip, der betyder, at myndigheden skal behandle ensartede sager ens, men i praksis er det den, der råber højest, den, der klager, den, der kræver og insisterer, som også bliver hørt, set og kommer i mål'*

Fælles for beskrivelserne i de udvalgte cases er, at netop dette har styrket klienterne i mødet med jobcenteret, og at de alle har fået meget ud af at tage lederskab og stille krav til sagsbehandlingen.

Efter min mening skal man som rådgiver/hjælper holde sine lommepsykologiske betragtninger uden for den professionelle hjælperrelation og man kan sagtens være 'pro aktiv' og skabe fremdrift i sin egen sag uden at lede efter skjulte egenskaber i bagagen og uden at overføre sine projektioner på sagsbehandleren (s. 168).

Bogen slutter af med pointen: *De, der råber højest – er dem, der bliver hørt* (s. 289). Mariannes erfaringer fra hendes eget og andres forløb er, at de, som er mest irriterende og råber højest, også er dem, som bliver hørt. Hun påpeger det retssikkerhedsmæssige problem i dette, men opfordrer alligevel – med sit andet slogan: *Bliv så irriterende (god) at du ikke kan ignoreres* – sine klienter til at vælge denne strategi.

Bogen er let læst. Marianne skriver klart og tydeligt, så man er ikke i tvivl om hendes holdninger til velfærdssamfundet i

helhed og beskæftigelsessystemet i særdeleshed. Budskabet er klart og enkelt: Systemet virker ikke, du må hjælpe dig selv og sørge for at være klædt godt på til mødet med jobcenteret, hvis du vil sikre dine rettigheder.

Bogens fokus er på sager, der ligner Mariannes egen, og som slutter med tilkendelse af fleksjob. Af de 8 cases ender de 5 med visitation til fleksjob, én visteres til førtidspension, én er fortsat i jobafklaringsforløb og én er raskmeldt 80 % og i job efter et brancheskift.

Men hvad med de sygemeldte, som igennem arbejdsfastholdelse i samarbejde med jobcenter og arbejdsgiver fastholder deres job og kommer ud på den anden side med både økonomi og helbred i behold?

Jeg savner, at forfatteren også nævner arbejdsfastholdelse og de værktøjer (§ 56-aftale, delvis raskmelding, 'fast track', arbejdspladsindretning, personlig assistance mv), som er til rådighed – både for dem, som bliver fuldt raskmeldt efter en sygemelding og for dem, som er målgruppen for Mariannes bog og hendes praksis. Bogen efterlader det indtryk, at hun skriver – og rådgiver? – ud fra sin egen historie, ikke ud fra et bredt kendskab til lovgivningen.

Der er passager, hvor hun anerkender, at lovgivningen er kompleks og det ikke altid er 'sagsbehandlerens skyld', men det er der ikke meget nyt i. Beskæftigelseslovgivningen er omfattende, kompleks og uoverskuelig, og reformerne i 2013 og 2014 på fleks-, førtidspensions- og sygedagpengeområdet har været med til at komplicere tingene yderligere. Men reformerne har dog også medført, at flere har fået muligheden for at udnytte en arbejdsevne på under 12 timer i fleksjob, og det har gjort det nemmere, at opnå ansættelse på de få timer.

Indførelsen af jobafklaringsforløbene har da også medført, at ingen overlades til ægtefælleforsørgelse, når sygedagpengeudbetalingen ikke kan forlænges.

For nu at være lidt irriterende, så generer det mig, at forfatteren gentagne gange skriver at 'helbredet er kronisk og stationært'. Man kan have en *kronisk lidelse*, og *helbredstilstanden* kan være *stationær*.

Alt i alt synes jeg, at Marianne har lavet en god håndbog med oversigt over lovgivning og aktører, som det er godt at kende til, når man bliver sygemeldt. Samarbejdet med lægerne og dilemmaerne i deres rolle er relevant viden og er godt beskrevet. Problemstillingerne med, at sagsbehandlere, som ikke er fagligt klædt på til opgaven, ledelse, som svigter, og lovgivning, som kunne være bedre, er genkendelige, og det er svært at være uenig her.

Når det er sagt, så er jeg ikke enig i strategien om at råbe højest og være mest irriterende for at opnå ydelser/rettigheder.

Vælger vi den vej, så overlader vi det til jurister og advokaterne at kæmpe for vores rettigheder i en retssal. Det vil for alvor medføre ulighed og 'survival of the fittest'. Hvis vi vil undgå at underminere et velfærds-samfund for alle, så er vi nødt til at fortsætte ad dialogens og samarbejdets vej. Med fokus på viden om regler og lovgivning, saglig argumentation, krav til sagsbehandlingen, klar forventningsafstemning og opfølgning.

Og mig? Jeg er socialrådgiver og konsulent i en faglig organisation. Jeg har arbejdet indenfor beskæftigelsesområdet i over 30 år og har arbejdet både på myndighedssiden, hos 'anden aktør', i forsikringsselskab og nu som konsulent i en fagforening, hvor jeg bistår medlemmerne i sociale sager om sygedagpenge, fleksjob, førtidspension mv.

God læselyst.

*Marianne Stein: Sådan en er jeg jo ikke. Om at blive sygemeldt, møde systemet og rejse sig igen.
Forlaget Stein 2020*

Ghetto-gate. Status på udrulningen af ghettoloven

Under overskriften Skal borgernes lige rettigheder respekteres, også når deres hjem er i almene boliger? skrev vi i august i år i SOC DOK⁴² om de protester og sagsanlæg, som beboere i nogle af de såkaldte 'hårde ghettoer' har rejst imod konsekvenserne af VLAK-regeringens ghettolov. Ghettoloven – L 38 – som Socialdemokratiet og SF ganske ubegribeligt støttede ved lovens vedtagelse for bare 2 år siden, nærmere bestemt den 22. november 2018.

I denne oversigtsartikel følger vi op på en række af de problemstillinger, der har udfoldet sig under udrulningen af ghettoloven, og den socialdemokratiske regerings overtagelse af VLAK-regeringens nyliberalistiske strategi for boliger som investerings-(læs: spekulations-)objekt.

Af Kirsten Windekilde, bestyrelsesmedlem, Socialpolitisk Forening Hovedstaden

Nu støtter FN beboerne i Mjølnerparken, som har lagt sag an mod regeringen

Sagsanlæg er rejst af bl.a. beboere i boligafdelingen Nøjsomhed i Helsingør, Vollsmose i Odense og Mjølnerparken i København, som hver især bliver tvunget til at flytte, fordi den opgang eller den boligblok, de bor i, skal konverteres fra familieboliger eller sælges. "For at få en blandet beboersammensætning" eller "for at gøre området attraktivt", som det hedder med et par hyppigt anvendte eufemismer. Om boligområder, hvor beboerne er danske statsborgere af både etnisk dansk og ikke-vestlig oprindelse, og hvortil der er årelange ventelister for at få en bolig.

Hvad siger Institut for Menneskerettigheder?

Institut for Menneskerettigheder er trådt ind i flere af sagsanlæggene på beboernes side, hvor instituttet vurderer, at de opgange eller boligblokke, der skal nedlægges som familieboliger, frasælges eller nedrives, er udvalgt med udgangspunkt i, hvor der bor flest beboere med ikke-vestlig baggrund. Efter instituttets opfattelse har boligselskaberne herved lagt vægt på beboernes etniske oprindelse. Som ligebehandlingschef ved Institut for Menneskerettigheder, Maria Ventegodt, siger: *At lægge vægt på beboernes etnicitet, når man opsiger lejemål, er ulovligt, og det er det, vi mener, der er sket.*

⁴² SOC DOK nr. 2, 2. årgang, s. 13-18

Og hvad siger FN?

Også FN har intervenseret til fordel for beboerne. 3 eksperter, der er FN's Special Rapporteurs⁴³, har i en direkte henvendelse til den danske regering den 23. oktober opfordret regeringen til at udsætte det kontroversielle salg af lejligheder i Mjølnerparken, indtil retten har taget stilling til om ghettoloven, som tillader salget af lejlighederne, er et brud på beboernes menneskerettigheder – menneskerettigheder i bred forstand. I FN dækker de 3 eksperter således områderne 'racisme, racebetinget diskrimination, frygt for og intolerance over for fremmede', 'minoritetsanliggender' samt 'retten til en passende bolig som et element i retten til frihed fra nød.

Vi gengiver her henvendelsen i uddrag og linker til dokumentet på UN Human Rights' hjemmeside⁴⁴:

"Denmark must not go ahead with the sale of the buildings of Mjølnerparken under its "Ghetto package" laws until courts have had a chance to rule on it, taking applicable rules of international human rights law in full account," they said. ...

"We are particularly concerned that the sale of buildings of Mjølnerparken, now classified as 'tough ghetto,' puts its residents at a high risk of forced eviction in violation of their right to an adequate housing," the experts said. ...

Labelling neighbourhoods "ghettos" and "tough ghettos" on the basis of the percentage of "non-Western" immigrants and descendants raises serious concerns of discrimination based on race, ethnicity, national origin, and other protected grounds.

"The use of such language also stigmatizes individuals belonging to or perceived to belong to Denmark's racial, ethnic, and religious minorities," the experts said/ "Stigmatizing laws like the Ghetto Package risk intensifying and entrenching xenophobia and racial discrimination against residents in Denmark who are or are perceived as 'non-Western'." ...

"The application of these laws targeting racial, ethnic, and religious minorities is a clear violation of the right of equality before the law and equal treatment before tribunals," the experts said. ...

"Human rights law generally encourages the creation of programs that narrow social cleavages and aid integration, but mandatory instruction of "Danish values" and the Danish language appears incompatible with racial equality in the enjoyment of cultural rights," the experts said.

"We call on Denmark to respect its obligations under human rights law based on the premise that all people, simply because they are human beings, should enjoy all human rights without discrimination on any grounds." [brug evt. Google Translate til en oversættelse, red.]

Hvad siger den danske regering til FN's henvendelse?

I Boligministeriet har man endnu ikke taget stilling til kritikken fra FN. Til TV2 Lorry sagde boligminister Kaare Dybvad den 3. november:

Vi skal have læst papirerne igennem og se, hvilken konkret kritik, de rejser, og om det er noget, vi skal reagere på. Men mit umiddelbare og overordnede budskab er, at vi står ved, at vi vil lave mere blandede boligområder, og vi står ved den lovgivning, der skal nedbryde nogle af de parallelsamfund, som vi har haft i Danmark - blandt andet i Mjølnerparken.⁴⁵

Hvad siger Amnesty International Danmark?

Stinne Bech, der er policychef hos Amnesty International Danmark, sagde – også til TV2 Lorry:

Jeg synes, det er alvorligt. Det er trods alt FN – dem der skal holde øje med menneskerettigheder verden over – der har kastet deres blik på Danmark, og de retter en skarp kritik af det, der foregår i Mjølnerparken.⁴⁶

⁴³ Special Rapporteurs er uafhængige eksperter som – for FN – har til opgave at monitorere, rapportere og rådgive om (overholdelsen af) alle menneskerettigheder verden over. De er udpeget af FN's Human Rights Council, som er et råd med repræsentation fra 47 lande, med ansvar for at fremme og beskytte (overholdelsen af) menneskerettigheder i hele verden.

⁴⁴ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26414&LangID=E>

⁴⁵ TV2 Lorrys hjemmeside, 3.11.2020: FN's eksperter i kritik af Danmark: Stop salg af ghetto

⁴⁶ som note 45

Men hvad siger boligselskabet, der administrerer Mjølnerparken?

Formanden for BO-VITA, boligselskabet som har udbudt halvdelen af Mjølnerparken – boligblokkene 2 og 3, eller 260 boliger – til salg, siger, ikke overraskende, at FN helt har misforstået sagen:

FN udtaler blandt andet, at de er bekymrede for, at beboere "tvangsflyttes i strid med deres ret til en passende bolig". Det er simpelthen noget vås.

Lad os tage den første påstand om såkaldt tvangsflytning: Det er Bo-Vitas klare forventning, at vi ikke skal flytte nogen beboere i Mjølnerparken imod deres vilje. Derimod hjælper vi en ret stor gruppe beboere, som selv har ønske om at flytte fra Mjølnerparken med fraflytningen – såkaldte frivillige fraflytninger. ...

Den anden påstand om, at Bo-Vita skulle handle i strid med »beboernes ret til en passende bolig« er ligeledes noget vås.

Som følge af helhedsplanen for Mjølnerparken skal alle lejligheder i Mjølnerparken renoveres – en renovering som et stort flertal af beboerne i Mjølnerparken selv har vedtaget. Velvidende at det ville kræve en midlertidig fraflytning.

Når en lejlighed skal renoveres, er det ofte en naturlig konsekvens, at man ikke kan bo i lejligheden imens – særligt når der både skal laves bad og køkken som i Mjølnerparken. Derfor er det nødvendigt, at beboerne genhuses.

Mens nogle genhuses midlertidigt, vil andre blive genhuset permanent. Det skyldes enten, at den pågældende lejlighed bliver nedlagt eller solgt. Som jeg redegjorde for ovenfor, forventer vi, at de permanente fraflytninger alle bliver frivillige, og derfor »tvangsflytter« Bo-Vita ikke nogen.

I Bo-Vita har vi gjort en stor indsats for at hjælpe de beboere, der fraflytter Mjølnerparken, med den bedst mulige start det nye sted. Boligselskabet stiller flyttehjælp til rådighed for de familier, der ønsker at fraflytte, og vi har garanteret alle, der ønsker at fraflytte frivilligt, at de kan få en anden bolig i en af Bo-Vitas afdelinger i København. ...

Endelig kritiserer FN den såkaldte ghettolov for at være diskriminerende. I Bo-Vita noterer vi os, at et meget stort politisk flertal står bag ghettoloven, og i boligselskabet overholder vi altid gældende lov i Danmark. Så længe loven mod parallelsamfund foreskriver, at vi skal reducere antallet af almene familieboliger i Mjølnerparken, så arbejder vi for at efterleve lovgivningen med vores udviklingsplan, der er godkendt af både Københavns Kommune og Boligministeriet. ...

Derfor mener jeg også, at når en vigtig organisation som FN i så kraftige vendinger kritiserer os, så skylder FN os i det mindste at have fakta i orden og ikke bygge så kraftige udtalelser på markante misforståelser.⁴⁷

Tilbage til Retten i Helsingør ...

I Helsingør afgjorde boligretten den 20. november den sag, beboerne i Nøjsomhed har anlagt, og bestemte, at beboerne skal flytte.

I retten argumenterede lejernes advokat for, at boligselskabet havde handlet diskriminerende, da den sendte opsigelsesbreve til næsten 100 husstande. Advokaten fremførte, at der er tale om en principiel sag, og at ghettoloven i sig selv er diskriminerende.

For at underbygge den påstand henviste advokaten til, at andelen af beboere med ikke-vestlig baggrund er et bærende kriterium i vurderingen af, om et område kan kaldes en ghetto. Ifølge advokaten bryder ghettoloven både loven om etnisk ligebehandling, Grundloven, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og FN's konvention om racediskrimination.

Modsat fastholdt advokaten for Boliggården – det boligselskab, som administrerer afdelingen Nøjsomhed – at opsigelserne var sket på baggrund af "praktiske forhold", og at lejerne altså var blevet opsagt uden skelen til deres etnicitet.⁴⁸

En repræsentant for beboerne har meddelt, at de vil anke byrettens afgørelse til landsretten. En anke vil have opsættende virkning på afgørelsen.

⁴⁷ Politikens Byrummonitor 10.11.2020: Udsatte boligområder/Debat

⁴⁸ KL's netmedie DK.Social den 20.11.2020: Lejere skal flytte fra ghetto trods protest

... og Landsretten

Imens afventer sagsanlægget fra Mjølnerparken Landsrettens behandling. Sagen behandles i Landsretten på grund af den principielle karakter: Sagen er anlagt mod staten.

I søgsmålet fra beboerne i Mjølnerparken beskyldes Boligministeriet for diskrimination og brud på beboernes grundlæggende rettigheder. Det skyldes blandt andet, at det er et afgørende kriterium for et boligområdes klassificering som ghetto, at over halvdelen af beboerne i boligområdet er indvandrere eller efterkommere fra ikke-vestlige lande.

Det er endnu ikke fastlagt, hvornår Landsretten behandler sagen, men en afgørelse kan ikke ventes før langt ind i 2021.

Hvad med Vollsmose?

I Vollsmose i Odense har mere end 100 beboere via deres advokat sendt klager til Ligebehandlingsnævnet. Beboerne oplever, at de er udsat for diskrimination, fordi deres etniske baggrund bliver brugt som argument for at tvinge dem ud af deres lejligheder og rive deres hjem ned, så området kan gøres mere "attraktivt".

Beboerne og deres advokat mener, at ghettolovgivningen og den "Helhedsplan Vollsmose", som boligselskabet og kommunen har vedtaget og fået godkendt i ministeriet, er diskriminerende. Derfor har advokaten sat både boligselskabet, Odense Kommune og Transport- og Boligministeriet på anklagebænken i Ligebehandlingsnævnet.

Men ingen af de anklagede – boligselskabet, kommunen og ministeriet – vil vedkende sig ansvaret for, at beboerne smides ud af deres bolig, og for at 1.000 lejligheder rives ned. Ligebehandlingsnævnet har bedt de tre anklagede parter om at komme med en udtalelse om deres syn på klagerne. – Boligministeriet har skrevet tilbage, at man ikke mener at være en del af sagen. Boligselskabet og kommunen har skrevet, at det er ministeriet, der er ansvarlig ...

Boligselskabet og Odense Kommune har fået godkendt en helhedsplan, der slår fast, at 1.000 boliger skal rives ned for at ændre beboersammensætningen i området, siger beboernes advokat. Det reelle formål med Helhedsplanen er at reducere antallet af beboere med ikke-vestlig baggrund. Ingen af de tre modparter har eksplicit tilkendegivet, at dette ikke er formålet. Man har skrevet, at formålet er at skabe et "attraktivt område". Mine klienter er danske statsborgere med både dansk og ikke-vestlig baggrund. Nu vil boligselskabet og politikerne ændre beboersammensætningen i deres område, så der bliver meget færre med ikke-vestlig baggrund, siger advokaten til avisen Arbejderen.⁴⁹

Ligebehandlingsnævnet er ikke en domstol, der kan kende ghettolovgivningen ulovlig. Men nævnet kan komme med en udtalelse og sikre beboerne en erstatning.

Ghettolisten for 2020 blev meldt forsinket

Pludselig den 20. november stod der på BL's hjemmeside:

Udskydelse af offentliggørelse af årets ghettoliste

Det oplyses fra Transport- og Boligministeriet, at listerne over udsatte boligområder, ghettoer og såkaldte hårde ghettoer ikke som angivet i lovgivningen offentliggøres den 1. december.

Baggrunden er, at der i forbindelse med covid-19 er gennemført en række hjælpepakker til erhvervslivet, hvori blandt andet indgår udskydelse af frister for indberetning af data omkring indkomst. Konsekvensen er af dette er, at de nødvendige indkomstdata til beregning af ovennævnte lister ikke foreligger fra Danmarks Statistik forud for 1. december.

Listerne forventes at blive offentliggjort en uge inde i december.

Boligministeriet skulle ellers planmæssigt den 1. december – som hvert år siden 2011 – offentliggøre ghetto-listen for 2020. Men ministeriet meldte altså ud, at listen blev forsinket.

⁴⁹ <https://arbejderen.dk/indland/100-beboere-i-vollsmose-klager-ghettolov-er-diskriminerende>

FAKTABOKS

Definition af udsatte boligområder, ghettoer og hårde ghettoer

Udsat boligområde

Ved et udsat boligområde forstås et alment boligområde, hvor der bor mindst 1.000 beboere, og hvor minimum to ud af fire følgende kriterier er opfyldt:

1. Andelen af beboere i alderen 18-64 år, der er uden tilknytning til arbejdsmarked eller uddannelse, overstiger 40 pct., opgjort som gennemsnittet over de seneste 2 år.
2. Andelen af beboere dømt for overtrædelse af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer udgør mindst 3 gange landsgennemsnittet, opgjort som gennemsnit over de seneste 2 år.
3. Andelen af beboere i alderen 30-59 år, der alene har en grunduddannelse, overstiger 60 pct. af samtlige beboere i samme aldersgruppe.
4. Den gennemsnitlige bruttoindkomst for skattepligtige i alderen 15-64 år i området (eksklusive uddannelsessøgende) er mindre end 55 pct. af den gennemsnitlige bruttoindkomst for samme gruppe i regionen.

Fra udsat boligområde til ghetto:

Ved et ghettoområde forstås et alment boligområde, hvor der bor mindst 1.000 beboere, og hvor minimum to af ovenstående kriterier vedrørende tilknytning til arbejdsmarkedet, kriminalitetsniveau samt uddannelses- og indkomstniveau, er opfyldt, og hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 %.

Fra ghettoområde til hård ghetto:

Boligområder, der i 2018, 2019 og 2020 har været på ghettolisten i 5 år, defineres i ghettoloven som et hårdt ghettoområde. – Fra 2021 er det lovens oprindelige periode på 4 år, som gælder.

Kilde: Transport- og Boligministeriet

Siden 2011 har Boligministeriet hvert år den 1. december udsendt ghettolisten. Med VLAK-regeringens Ghettopakke, som S og SF tiltrådte, blev ghetto-kriterierne strammet i 2018. Der blev indført nye ghettokriterier, og såkaldt 'hårde ghettoområder', der har stået på ghettolisten fem år i træk, skal inden 2030 reducere andelen af familieboliger til højst 40 %, bl.a. ved salg, nedrivning og tvangsflytning af beboerne. Målet er at ændre beboersammensætningen.

Boligselskabernes Landsforening – Danmarks Almene Boliger (BL) skriver på sin hjemmeside:

Ghettolisten kritiseres for at stemple og stigmatisere en masse mennesker. Det er helt almindelige mennesker, der har deres hjem i nogle boligområder, som kaldes ghettoer af myndigheder. Ofte er beboerne selv meget glade for at bo der. Kritikken har lydt siden ghettolisten kom første gang. BL er kritiske overfor listen.

I et debatindlæg på Byrummonitor den 25. november sagde formanden for boligselskabet FSB, Steen Søndergaard Thomsen, om forsinkelsen:

Den forkætrede december-oplevelse plejer at komme den 1. i årets sidste måned. Men i år bliver den ikke klar til den dato, fordi covid-19-situationen har forsinket de indkomstdata, der skal bruges til at udarbejde listerne over udsatte boligområder. Det skyldes, at fristen for at indberette overskud for personligt ejede virksomheder blev udsat for at holde hånden under virksomhederne og menneskene bag.

... Men hvad venter vi andre på?

Vi venter på nogle data, der trækker os ned fra starten, og som bruges til at sætte visse boligområder på listerne, fordi beboerne ikke tjener nok, og dette, selv om beboerne faktisk går på arbejde hver dag.

Indkomstkriteriet er som bekendt et af de kriterier, der bestemmer, om et boligområde skal have et ghetto-stempel eller ej. Og stemplet kan få den konsekvens, at 60 procent af de almene boliger, som traditionelt er til at betale, risikerer at blive revet ned eller solgt til private developere, hvis et område havner på den hårde ghettoliste.

Og hvad mener jeg så med, at vi allerede er bagud fra starten?

Jo, flere af de udsatte boligområder i hovedstadsregionen befinder sig på den såkaldte ghettoliste, fordi boligområdernes indkomster sammenlignes med den gennemsnitlige indkomst i regionen. Men i netop hovedstadsregionen bliver den gennemsnitlige indkomst trukket voldsomt op af vellønnede borgere i Nordsjælland. Hvis boligområdernes indkomster i stedet blev sammenlignet med gennemsnittet i for eksempel Region Sjælland, ville billedet være et helt andet, for der er indkomsterne lavere.

Samtidig er det et faktum, at væksten i gennemsnitsindkomsten i København ligger i toppen og ikke blandt de lavest lønnede. Sådan har tendensen været de seneste år. Problemet er åbenlyst: Nogle gode almene boligområder er bagud på point allerede inden, tallene overhovedet gøres op.

Bedre bliver det bestemt ikke af, at mange almene beboere er ramt på indkomsten på grund af covid-19's indtog i samfundet. Mange har en kort eller ingen uddannelse. Og mange arbejder derfor i brancher, der er blevet massivt ramt af økonomisk nedtur.

Resultat: flere uden arbejde og med lavere indkomst på grund af en tilfældig virus. Og så er vi lige endnu et par point bagud. ...

Men hvad er der egentlig i vejen med at have en lille indkomst? Vi har forskellige funktioner her i samfundet og forskellig løn, og for mig er det vigtigste, at man går på arbejde og er med til at holde samfundet i gang og betaler sin skat – til fællesskabet.

Almene boliger er faktisk en vigtig del af vores velfærdssamfund – et samfund der blandt andet bygger på, at der skal være gode boliger til alle uanset indkomst. Indkomst burde slet ikke indgå i overvejelserne om et boligområde skal have ghetto-prædikatet eller ej.⁵⁰

Men så var ghettolisten alligevel ikke forsinket

Pludselig kl. 10:17 den 1. december stod der på BL's Fagbladet Boligens hjemmeside:

'Ghetto-listen' krymper fra 28 til 15 boligområder!⁵¹

For en del beboere i almene boligområder, boligselskaber og kommuner er 1. december ikke just en dag, man kommer i høj julestemning af. Det er dagen, hvor årets såkaldte ghettoliste offentliggøres af Transport- og Boligministeriet. – 2020 blev ingen undtagelse.

Men Fagbladet Boligen fortsatte:

Ghettolisten skrumper dog i år. Fra at have 28 boligområder på listen i 2019 til nu at have i alt 15 områder på listen pr. 1. december 2020. 13 boligområder er dermed strøget fra listen.

Bent Madsen, adm. direktør i BL, udtalte:

Det første, som springer i øjnene, og som der er al mulig grund til at glæde sig over, er, at der er væsentlig færre såkaldte ghettoer. Tallet er næsten halveret. Det er udtryk for, at det arbejde, som boligorganisationer og kommuner driver i de udsatte områder, rent faktisk virker. Ikke mindst i forhold til at få folk i beskæftigelse. Det er også udtryk for, at det har en effekt, når myndigheder får fokus mod områder, hvor der er udfordringer. Dét er – alt andet lige – positivt ...

Kl. 11.00 hed det så i en ny artikel på Fagbladet Boligens hjemmeside:

Meget glædeligt, at listen er halveret - men kriterierne trænger til at blive justeret

Der er i dag offentliggjort en ny ghettoliste. Den ny liste viser, at antallet af boligområder med prædikatet "ghetto" er faldet fra 28 til 15, og at to områder nu skal rubriceres som "hårde ghettoer" og dermed omfattes af reglerne i parallelsamfundslovgivningen. Desuden viser listen, at fire af de eksisterende "hårde ghettoer" ikke længere opfylder kriterierne for at være en ghetto. ...

Vores opfordring vil være i højere grad at se på udviklingen i områderne. Går det den rigtige vej? Går det fremad med uddannelsesniveaue? Kommer flere i beskæftigelse? Falder kriminaliteten? En sådan kvalificering af

⁵⁰ https://politikenbyrum.dk/Debat/art8009471/Almene-boliger-er-for-alle-uanset-indkomst.-Derfor-b%C3%B8r-indkomst-ikke-v%C3%A6re-et-ghettokriterium?utm_campaign=byrum&utm_content=26-11-2020&utm_medium=newsletter&utm_source=byrum

⁵¹ <https://fagbladetboligen.dk/alle-nyheder/2020/december/ghetto-listen-krymper-fra-28-til-15-boligomrader/>

kriterierne indgår BL meget gerne i en dialog med boligminister, regering og Folketingets partier om," siger BL's adm. direktør Bent Madsen.⁵²

Hvad siger ghettolistens tal – i virkeligheden?

Her gennemgår vi, uden alt for mange tal, hovedresultaterne i ghettolisten for 2020 – med fokus på resultaterne i Socialpolitisk Forening Hovedstadens (SPFH's) område: Sjælland, Øerne og Bornholm:

Udsatte boligområder

I 2019 var der **lidt færre udsatte boligområder** og ingen nye hårde ghettoer på listen. **I 2020 er der endnu færre** boligområder på listen.

Ved et 'udsat boligområde' forstås et alment boligområde med mindst 1.000 beboere, hvor mindst to af de stigmatiserende kriterier, som L 38 definerer, er opfyldt; kriteriet, der gælder for 'ghettoområde' og 'hårdt ghettoområde', om at andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 %, gælder således ikke for 'udsatte boligområder'.

Pr. 1. december 2020 er der 25 **udsatte boligområder**, mod 40 på sidste års liste. Der er 1 nyt område på listen og 16 områder, som er taget af listen i forhold til 2019.

I SPFH's område er de såkaldt 'udsatte boligområder': Aldersrogade, Stærevej mv København, Nøjsomhed/Sydvej i Helsingør og Lindholm i Nykøbing F (Guldborgsund Kommune).

Ghettoer

Siden sidste år er antallet af boligområder på den såkaldte **ghettoliste** næsten halveret fra 28 til nu at omfatte 15 boligområder. Der er ingen nye områder på listen og 13 områder er taget af listen – 7 af disse er i SPFH's område.

Ved et 'ghettoområde' forstås et alment boligområde med mindst 1.000 beboere, hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande overstiger 50 %, og hvor mindst to af de stigmatiserende kriterier, som L 38 definerer, er opfyldt. Faldet i antallet af områder på listen i 2020 skyldes således primært et fald i andelen af beboere uden for arbejdsmarkedet, færre dømte i forhold til landsgennemsnittet og stigende uddannelsesniveau.

I SPFH's område er boligområderne Agervang i Holbæk udgået på grund af et fald i andelen af beboere uden for arbejdsmarkedet. Hørgården på Amager, Gadehavegård i Høje-Taastrup og Karlemoseparken i Køge udgår på grund af et fald i andelen af dømte i områderne, mens Bispeparken i NV og Lundtoftegade på Nørrebro udgår på grund af et fald i andelen af beboere med grundskole som højest fuldført uddannelse. Lindholm i Nykøbing (Guldborgsund Kommune) udgår af ghettolisten på grund af et fald i andelen af ikke-vestlige indvandrere og efterkommere – men Lindholm defineres altså stadig som et udsat boligområde.

De 5 "tilbageværende" boligområder på listen i SPFH's område – Mjølnerparken, Tingbjerg/Utterslevhuse, Tåstrupgård, Ringparken, Slagelse, Motalavej – er alle på den såkaldt '**hårde ghettoliste**':

Hårde ghettoer

Pr. 1. december 2020 opfylder 13 af områderne på ghettolisten således betingelserne for at være et 'hårdt ghettoområde'.

Ved et hårdt ghettoområde forstås L 38 et boligområde, som de seneste fire år har opfyldt betingelserne for at være et ghettoområde. *Dog defineres et hårdt ghettoområde for årene 2018-2020 som et boligområde, der de seneste fem år har opfyldt betingelserne for at være et ghettoområde.*

På sidste års liste var der 15 hårde ghettoområder. 11 af de nu "kun" 13 områder var på sidste års liste over hårde ghettoområder. 4 områder er taget af listen⁵³, men 2 nye områder er kommet til.

I SPFH's område er boligområderne på den hårde ghettoliste Mjølnerparken, Tingbjerg/Utterslevhuse, Tåstrupgård, Ringparken i Slagelse, og Motalavej i Korsør, jf. ovenfor.⁵⁴

⁵² <https://fagbladetboligen.dk/alle-nyheder/2020/december/bl-meget-glaedeligt-at-listen-er-halveret-men-kriterierne-traenger-til-at-blive-justeret/>

⁵³ De fire områder, som ikke længere skal have det forhadte 'hård ghetto'-stempel, er alle i gang med en såkaldt **udviklingsplan**, som de respektive boligselskaber fortsat er bundet af at skulle implementere. Den udviklingsplan blev boligselskaberne pålagt at udvikle i samarbejde med de respektive kommuner, da områderne kom på listen over 'hårde ghettoområder'

Socialdemokratiets boligordfører appellerede forgæves om, at boligministeren skulle sætte ghettolisterne på stand-by i 2020

Man nåede lige at overveje, om nogle socialdemokrater måske var i færd med at besinde sig på ghettoplanen og havde brug for lidt tid til en cost/benefit-analyse:

Hvad vil det koste os af stemmer ... de stemmer, som vi lige har halet hjem fra DF – og V ... hvis vi nu gør det til et spørgsmål om de gode, almene boliger og bolig-manglen landet over? Og ikke – som den ultraliberale mester i floskler, Ole Birk Olesen, lokkede os i fælden med – om alle de fremmede, der bor i Mjølnerparken, Vollsmose og Gjellerupparken og på Vestegnen? Herregud, tilbage i 70'erne og 80'erne var det jo de arbejds-løse danskere på bistandshjælp og førtids-pensionister, der boede der, med deres unger som var grønjakker. Hvad er i grunden forskellen? Og hvad ved vi i det hele taget om, hvor de "sorte" flytter hen, når vi får revet de 10.000 gode familieboliger ned? Bliver der overhovedet nogen forskel? ... Men de blå – vil de ikke bare udlægge det som pladderhumanistisk blødsødenhed? Og så nu, lige oven på dét med minkene ... de har altså rigtig meget vind i sejlene nu!

Nå – sådan var det altså ikke. Men i hvert fald har det ikke skortet på opfordringer til alt lige fra at undlade at optage nye boligområder på den hårde ghettoliste i endnu et år over at sætte ghettoloven på stand by, mens coronavirussen raser, til helt at ophæve L 38 og afskaffe ghettolisterne.

Det sidste udtrykt uforbeholdent af Radikale Venstres rets- og integrationsordfører, Kristian Hegaard:

Det er meningsløs symbolpolitik. Men hvis vi ikke kan finde flertal for en afskaffelse, bør vi som minimum suspendere listen næste år, når corona-ledigheden for alvor sætter sig i tallene. Når et område som Solbakken i Odense ryger på den hårde ghettoliste, er meningsløsheden jo ikke til at rumme. Det er regnearkspolitik af værste skuffe.⁵⁴

Men mange af opfordringerne er også kommet fra Socialdemokratiets egne rækker – bl.a. den almene boligbevægelse, én af grenene i det stolte træ, som er andelsbevægelsen i Danmark; S-borgmestre, der meget nødtigt vil undvære hundredevis af gode, billige familieboliger i deres kommune – de kommer nemlig aldrig igen!; og senest fra Socialdemokratiets egen boligordfører, Henrik Møller.

I en udtalelse til Fagbladet Boligen den 15. november foreslog Henrik Møller således, at der i 2020 ikke blev optaget nye boligområder på den 'hårde ghettoliste':

Jeg har indtryk af, at der arbejdes meget seriøst med problemerne i ikke bare kommunerne, men også helt ude i boligområderne. Og vi kan se, at det giver resultater. Samtidig er vi midt i en corona-krise, som går hårdt ud over mange servicebrancher, hvor der traditionelt arbejder mange nydanskere.

De initiativer, der er gået i gang, skal have en chance, og corona varer heldigvis ikke evigt. Derfor foreslår jeg, at optaget af boligområder på den hårde ghettoliste udsættes med endnu et år. Der er ingen grund til at risikere at sætte gang i nedrivninger, der måske kunne undgås, sagde han. Men tilføjede samtidig, at han ikke hermed talte for at suspendere hverken den ene eller den anden liste.⁵⁵

Meget prisværdigt af en socialdemokratisk boligordfører at stikke halsen langt frem over for en boligminister, der hele vejen igennem har erklæret sig som tilhænger af ghettoloven, jf. hans udtalelse til TV2 Lorry den 3. november, note 45 ovenfor.

DF's gruppeformand er enig med Socialdemokratiets boligordfører

Med sin appel var Henrik Møller ikke alene i overensstemmelse med den civile modstandsbevægelse mod L 38, som udgøres af en lang række beboergrupper, boligforeninger og andre ngo'er, der ønsker L 38 afskaffet, men også med DF, hvis gruppeformand Peter Skaarup i BL's Beboerbladet den 28. maj 2019 foreslog, at der blev samlet erfaringer fra nedlæggelsen af mange tusinder almene familieboliger i de – dengang – 15 'hårde ghettoer', inden der blev nedlagt boliger i andre områder. I interviewet sagde han bl.a.:

Det bliver spændende at følge, hvad der kommer ud af den plan, vi fik vedtaget sidste år (i 2018. red.). Forhåbentlig vil de ting, der sættes i gang, løse nogle af problemerne i de hårde ghettoer. Men vi må også

⁵⁴ Se Transport- og Boligministeriets liste over 'ghetto-områder' pr. 1. december 2020

⁵⁵ <https://politiken.dk/indland/art8018264/To-nye-boligomr%C3%A5der-er-r%C3%B8get-ind>

⁵⁶ Fagbladet Boligen 15.11.2020: Socialdemokratisk boligordfører foreslår der ikke optages nye boligområder på den "hårde ghetto-liste" i år

holde øje med, om det eventuelt medfører andre problemer. Hvis det bare spreder sociale og kriminalitetsproblemer til andre boligområder eller giver problemer med mangel på familieboliger, kan det ikke nytte, at vi bare lukker øjnene for det og nedlægger flere boliger andre steder. Nu er planen med de 15 områder vedtaget og sat i gang. Lad os over en årrække følge forandringerne og evaluere virkningerne, inden andre boligområder også skal nedlægge almene familieboliger.⁵⁷

Man kunne mistænke, at det måske er gået op for DF i de forløbne 2 år, at også en del af partiets kernevælgere er blevet ramt af den politik, som partiet alene havde tiltænkt "de fremmede"?

KOM TIL DEMONSTRATION

Almen Modstand kalder til demonstration i København og Aarhus:

I København: På lørdag den 5. december kl. 16 inviterer Almen Modstand, Næstehjælperne, Amnesty, Center for Dansk-Muslimske Relationer (CEDAR) og Mellemfolkeligt Samvirke til demonstration.

Mød op til demonstration og fakkeloptog. Vi starter ved Boligministeriet kl. 16.

Program for talere og musik offentligøres løbende.

I Aarhus: Lørdag den 5. december, men kl. 15.00, arrangerer Almen Modstand en fakkelmarkering i Skovgårdsparken, med taler og sang.

HUSK! Underskriv Borgerforslaget mod ghettolisten og få dine venner og alle dem du kender til at gøre det:

Der er deadline d. 13. december: <https://www.borgerforslag.dk/se-og-stoet-forslag/?Id=FT-04982>

Ophæv loven om nedrivning og salg af almene boliger og afskaf de såkaldte "ghettolister"

DERFOR ER GHETTOLISTEN DISKRIMINERENDE

Dette er de officielle definitioner på "udsat boligområde" og "ghetto":

UDSAT BOLIGOMRÅDE: "Almene boligområder med mindst 1000 beboere, hvor mindst to af ghettokriterierne er opfyldt."	GHETTO: "Almene boligområder med mindst 1000 beboere, hvor mindst to af ghettokriterierne er opfyldt og andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke vestlige lande overstiger 50 procent."
---	--

Kilde: dach

MELLEMFOLKELIGT SAMVIRKE actionaid

⁵⁷ <https://beboerbladet.dk/artikler/2019/maj/hoergaarden-skal-ikke-blive-en-haard-ghetto/>

Rådet for Etniske Minoriteter: Anbefalinger til styrkelse af de udsatte boligområder

- Grundlæggende: Der eksisterer problemer i de udsatte boligområder og der er brug for handling fra politisk side. Det er dog afgørende, at man bruger den rette tilgang, så problemerne diagnosticeres og løses ud fra de rette forudsætninger og med de rette redskaber. Indsatsen skal ikke tage udgangspunkt i en stigmatisering af beboerne. Der skal tænkes bredt, langsigtet og helhedsorienteret i stedet for at sætte ind med ukoordineret symptombehandling af socioøkonomiske problemer som kriminalitet, arbejdsløshed og lav uddannelsesgrad.
- Styrk de boligsociale helhedsplaner: Initiativerne i de boligsociale helhedsplaner er essentielle for at komme mange af områdets problemer til livs. Det er problematisk, at bevillingen nedskæres. Initiativerne fremmer sociale aktiviteter, skaber tryghed og understøtter samarbejdet mellem skole og politi. Alt dette fremmer beboernes tilknytning til både uddannelse og arbejdsmarkedet og er dermed en vigtig brik i kampen om at løfte områderne ud af de sociale problemer.
- Styrk det frivillige arbejde og de "sunde" fællesskaber: Når de ansatte i de boligsociale helhedsplaner går hjem, så tager de frivillige over. Derfor er det også vigtigt, at der er fysiske rammer, der understøtter det frivillige arbejde. Brug fælleshuset som områdets hjerte for frivilligt arbejde, og koordiner med de aktive beboere og de ansatte i de boligsociale helhedsplaner. Styrk de "sunde" fællesskaber, særligt for de unge, der ikke selv opsøger de eksisterende tilbud.
- Styrk demokratiet via beboerinvolvering: Dialogen mellem de lokale politikere og beboerne i de udsatte boligområder skal styrkes, så de i fællesskab kan finde frem til holdbare løsninger. Lokale integrationsråd kan fungere som bindeled mellem de udsatte boligområdets beboere og kommunen, og kan arbejde aktivt på at styrke integrationen i områderne.
- Styrk en mangfoldig beboersammensætning og drop etnicitetskriteriet i kategoriseringen af udsatte boligområder: Beboersammensætningen skal ændres, og dette skal ske uden at bruge etnicitet som negativ markør. Rådet anerkender, at det kan have betydning for integrationen, hvis befolkningssammensætningen i de udsatte boligområder har en høj andel af etniske minoriteter, men problemerne løses ikke ved at stigmatisere beboere med minoritetsbaggrund. I stedet bør der arbejdes målrettet på at øge beboernes socioøkonomiske forhold samtidig med fleksibel og intelligent boligudlejning og ved at renovere områderne, så de er attraktive for fx mindre virksomheder.

Denne tekst udgør første side i anbefalingspapiret på 4 sider.

- Du kan læse hele dokumentet her: <http://socdok.dk/bilag/rfem.pdf>

Hvad laver Rådet for Etniske Minoriteter?

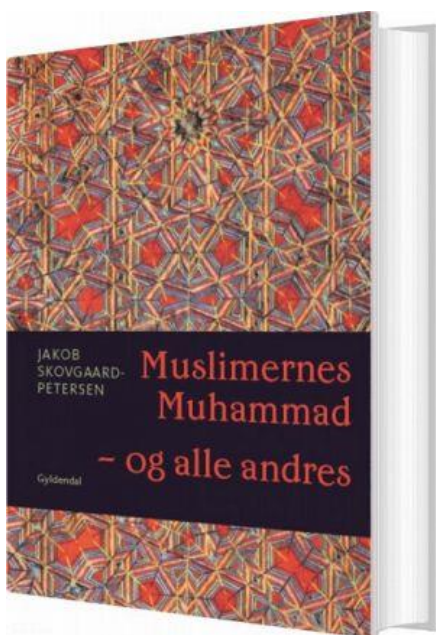
- En vigtig opgave: Høringssvar til lovforslag. Her kan Rådet for Etniske Minoriteter påvirke lovgivningen og tale etniske minoriteters sag.

Eksempelvis om indfødsretsprøve, danskundervisning, plejefamilier, tørklæder tuneserloven, familiesammenføring, mv.

- Medier: debatindlæg, kronikker, pressemeddelelser med til at komme ud med Rådet for Etniske Minoriteters holdninger og synspunkter.

- Deltagelse i debatarrangementer og afholdelse af informationsoplæg.

Muhammad: Før, nu og i fremtiden

Jakob Skovgaard-Petersen, der er professor i islamiske studier, fremlægger i denne bog, hvad han ved om den historiske Muhammad. Bogen er væsentlig til forståelsen af Islam, og demonstrerer tydeligt, at udsagnet om at Islam mangler en slags reformation på linje med kristendommen, er helt hen i vejret. Islam har i lighed med kristendommen forandret sig betragteligt siden grundlæggelsen, men Islams udvikling har ikke nødvendigvis fulgt en borgerlig liberal retning. Men at påstå, at Islam har været en uforandret middelalderagtig mørke-religion de seneste 1400 år, er skudt helt ved siden af.

Af Preben Etwil

Læseren tages med gennem en indsigtsfuld historie om Muhammads liv og gerning, og vi følger den fortolkning, der har været knyttet til hans person fra tiden efter hans død og til i dag.

Det er bogen, som man bør læse, hvis man ønsker at deltage på et oplyst grundlag i den dagsaktuelle debat om Islam i Danmark. Man bør også læse den, hvis man som studerende har opgaver inden for historie,

samfundsfag, politik, filosofi eller teologi. For Islam er kommet til Danmark, og den vil præge fremtiden både demografisk, økonomisk, socialt og religiøst.

Bogen lægger, efter en generel indledning, ud med at opsummere Muhammads liv og gerning, hentet fra de ældste muslimske kilder – skrevet godt 200 år efter Muhammads død.

Til trods for at de historiske kilders troværdighed kan anfægtes, er det alligevel disse historier, der stort set i alle senere behandlinger, muslimske såvel ikke-muslimske, bliver taget afsæt i. Men hvorom alting er, så er disse "autoritative" kilder i sig selv en stærk fortolkning af de historiske kendsgerninger: "Vi vil aldrig være i stand til at vide, hvad profeten tænkte og følte, og bør derfor være varsomme med kategoriske udlægninger af manden selv."

De tidlige kilder og det billede, som de giver af Muhammad udgøres af Koranen, Siraen og Hadith-litteraturen. Koranen gengiver de åbenbaringer, som Muhammad fik, og opfattes af de troende som Guds egne ord. Siraen er en selvstændig genre i muslimsk litteratur, hvor Muhammad biograferes (altså historien om Muhammad), og Hadith-litteraturen en anden genre, der i korte beretninger fortæller om Muhammads handlinger eller udtalelser i en given situation.

Interessant er det at få at vide, at der faktisk findes historiske kilder om Muhammad, der er ældre end de "autoritative" muslimske kilder. Men de er i sagens natur ikke-muslimske, og er stærkt afvisende over for, at Muhammad overhovedet skulle have været en profet.

Jakob Skovgaard-Petersen guider på forbilledlig vis læseren igennem utallige Muhammad-tolkninger. Det være sig de sunni- eller shia-teologiske og juridiske syn eller for den sags skyld sufismens syn. Dertil skal lægges en lang række andre fortolkningsskolars bidrag, som beskrives frem til midten af 1800-tallet, hvor den muslimske verden blev inddraget i den europæiske imperialisme, og dermed i den europæiske modernitet og tænkning.

Bogen beskæftiger sig også indgående med, hvad europæerne overhovedet vidste om muslimerne og Islam som religion og kulturfænomen. Skovgaard giver en god oversigt over, hvordan Muhammad både i Europa og i Danmark indgik i forskellige kulturelle sammenhænge – især inden for teateret.

Bogen gennemgår det kulturmøde, der fandt sted omkring år 1880-1940, da det meste af den muslimske verden var blevet kolonier. En kraftig modernisering fandt sted, som helt ændrede ikke bare de muslimske samfund, men også religionen – herunder opfattelsen af profeten Muhammad.

Et helt kapitel er herefter helliget udviklingen i den såkaldte selvstændighedsperiode efter Anden Verdenskrig, med særligt fokus på socialistiske og feministiske fortolkninger af Muhammad og hans nærmeste – tolkninger, som har haft stor betydning for, hvordan Muhammad fremstilles i skoler og medier i den muslimske verden i dag.

Ikke få har benægtet, at Islam er en religion på linje med kristendommen, men derimod en politisk bevægelse. Denne problematik tager Jakob Skovgaard-Petersen også op i sin bog. Han undersøger også den mere politiske fortolkning af Muhammad, som islamister siden 1930'erne har gjort brug af, og særligt jihadisternes militære udlægning af Muhammad analyseres nærmere.

Et af de afsluttende kapitler tager fat på den nyere missionerende litteratur om Muhammad. Det drejer sig om både muslimske og kristne skrifter, men også direkte antimuslimske bøger, hvis portrætter af Muhammad er en moderne version af middelalderens forestillinger om det ondes inkarnation. Jakob Skovgaard-Petersen har dog også fundet indsigtsfulde danske islam-historikere (fx Patricia Crone og Johannes Østrup), og det selvom de havde enten et kristeligt eller vesterlandsk udgangspunkt, behandlede de Islam og Muhammad med en faglig integritet.

Jakob Skovgaard-Petersen har derudover en grundig gennemgang af en række selvlærte stærkt Islamkritiske danske forfatters værker (fx Lars Hedegaard og Mikael Jalving).

Jakob Skovgaard-Petersen giver ikke disse sidstnævnte kritikere ret meget medvind, om end han indrømmer: "Der findes jo faktisk truende islambaserede ideologier og voldelige bevægelser, og nogle indvandrere har normer, for eksempel for omgangen mellem kønnene eller vedrørende synet på homoseksualitet, som vi i dag opfatter som intolerante – også selv om vores egne kristne oldeforældre var helt på linje med dem."

Bogen har også nogle udmærket og uddybende kommentarer til udgivelsen af Salman Rushdies roman fra 1989 *De sataniske vers* og Muhammedkrisen i 2005-2006. I den forbindelse præsenteres også Kurt Westergaards vidt berømte eller berygtede tegning af Muhammad med bomben i turbanen.

Mens både Sira- og Hadith-litteraturen behandles fyldigt og kompetent i bogen, synes det anmelderen lidt tyndt med udlægningen af Koranen. En tolkning af den må desværre findes i andre bøger. Til forsvar for Jakob Skovgaard-Petersen taler, at Koranen eksplicit heller ikke er bogens tema, der netop understreger, at bogen ikke behandler islam som religion, men alene har fokus på, hvordan religionen Islam og Muhammeds liv er blevet forstået og fortolket op gennem århundrederne.

Men da man må formode, at hovedparten af bogens læsende publikum ikke er så velbevandret i Islam som forfatteren, ville en udlægning af centrale passager af Koranen nok have været en god støtte til at forstå de forskellige fortolkninger, som Muhammad gennem tiden har været genstand for.

Bogen er godt formidlet, men har grundet sit tema rigtig mange arabiske ord, steder og navne, der af og til kan være svære at holde rede på. Men vil man sætte sig ind i Muhammads liv og virke, er det nok en nødvendig forudsætning, at man lærer de fleste ord at kende i denne sammenhæng.

Jakob Skovgaard-Petersen beskriver selv i Berlingske Weekend d. 6.11.2020, at et af formålene med at skrive denne bog var: "Vi kender ikke Muhammad så forfærdelig godt, men vi kender de historier om ham, som knæsesættes. De historier bliver så pillet ved og skruet op eller ned og fordrejet, og derfor er alle kapitlerne i min bog nogens Muhammad, fordi det har han altid været. Selv de ældste kilder har noget, de vil med ham."

Med disse ord skal bogen varmt anbefales til videre studier. Den vil med garanti med tiden blive en dansk klassiker inden for Muhammadforskningen.

Jakob Skovgaard-Petersen: Muslimernes Muhammad - og alle andres. Gyldendal 2020

[Anmeldelsen er oprindelig bragt på Historie-online.dk, den 18. november 2020, og gengives her med Preben Etwils tilladelse]

En nisse fuld af løgn

af Ole Pedersen

Når et barn holder op med at tro på julemanden, er der et eller andet sted en lille nisse der dør

I en skov en hytte lå,
nissen gennem ruden så,
haren kom på lette tå,
bankede derpå.
Nisse, hjælp mig i min nød,
skyder jægeren er jeg død.
Lille hare kom kun ind,
ræk mig poten din.

Jæg'ren kom til hytten hen:
Sig mig nisse, lille ven,
har du set en hare fin,
her på marken din?
Nej, hr. jæger har jeg ej,
gå du blot igen din vej.
Jæg'ren vendte sig og gik,
haren ej han fik.

Betragter vi den vel- og godkendte børnethriller *I en skov en hytte lå* kan vi se, at der heri er tale om en figur, der har den for rigtige nisser så karakteristiske personlighedskarakter: dobbeltheden. Nissens hjem, scenen for fortællingen, udgør indledningen: *I en skov en hytte lå*, altså nær ved (sammen med?) skovens dyr. Haren er snarere et mark-dyr end et skovdyr, og det hedder da også: *har du set en hare fin, her på marken din?* Vi kan derfor formode, at nissen bor i udkanten af en skov, altså symbolsk placeret i skellet mellem mark og skov, mellem dyrenes og menneskenes verden, mellem natur og kultur.

Og nissen kan tale med alle: Haren henvender sig *i min nød* i håb om frelse, og jægeren går ud fra, at han kan få nissen til at angive haren (*har du set en hare fin*). Nissen skjuler haren for jægeren, giver den asyl i sit hjem (*ræk mig poten din*) og går aktivt ind som aktør i fortællingen og tager parti. – Mon ikke nissen her udsætter sig selv for fare, idet jægeren (*Sig mig nisse, lille ven*) må formodes at være en farlig (og bevæbnet!) herre, der på trods af sit *lille ven* udgør en seriøs trussel?

Tiltaleformerne er i øvrigt værd at bemærke. Haren er direkte og markerer med sin tiltale, *Nisse*, at der er tale om familiaritet i forholdet, hvilket understreges af nissen, der med sit *Lille hare* giver udtryk for omsorgsfuld medfølelse, mens jægerens *lille* bruges på en diametralt anden måde, der først og fremmest implicerer en magtrelation.

Nissen tager parti, tilsyneladende uden tøven, idet haren straks får svaret: *Lille hare kom kun ind*, mens jægeren ligeud får at vide *Nej, hr. jæger har jeg ej* i den afgørende situation, gyserens klimaks, hvor nissen vælger at lyve. – Det er altså (alligevel) tilladt at lyve! Fortællerens revolutionære budskab går klart igennem til hver en barnehjerne, der kender denne sang: man må ikke lyve, men det må man godt alligevel, når det er det rigtige at gøre.

Tror du på nisser? – Nej, det da ved Gud jeg ikke gør!

Livet får pludselig en ekstra dimension for barnet der erkender, at verden er større end de absolutte leveregler lader ane. Samtidig hermed bliver tilværelsen sværere at leve, for når man ikke længere har de absolutte krykker til at tage ansvaret for ens beslutninger, er man overladt til sig selv: man står med eget ansvar for sine handlinger. På denne måde er sangen både en varm og kærlig feel-good-fortælling om hjerterum og frelse og en lodret udfordring til barnet, der anfægtes på en af de dyre grundpiller i opvæksten.

”Du må ikke ikke... dit og dat” er den faste formel i grundlaget for den normalitet, som ethvert barn indekseres i under socialisationsprocessen (med bevidst eller ubevidst reference til Moseloven). Og det er fuldstændig udmærket – og i øvrigt uundgåeligt – at de små bliver opdraget, selvfølgelig er det det, og det er godt, at de får at vide, at de ikke må lyve; men det er også godt, at de får at vide, at ansvaret til syvende og sidst er deres eget. De absolutte leveregler bliver i fortællingen relativiseret (hvilket vel sådan cirka er det værste der kan ske for absolutter) og vi står tilbage med en rystende grundvold. – Det er dét, vi kan bruge nissen til: at ryste vores grundvold, at stille drilagtige spørgsmål til de faste størrelser i tilværelsen, og det kan jo være en overordentlig risikabel affære, der afføder konflikter og angst, men gør godt, hvis man kan tåle det.

Således er sangen ikke bare en god og spændende historie med en befriende slutning, men tillige en begmand til de fundamentalistiske opdragere af enhver trosretning, der ikke (aner)kender tvivlens nådegave, men tror at livet kan leves uden nisser.

God jul